

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

ГРАМАДЗКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСАПІС

BYELORUSSIAN THOUGHT

THE BYELORUSSIAN OUTLOOK
ON
SOCIETY, POLITICS, LITERATURE AND ARTS.

№ 36
1991

НЮ ЁРК

САУТ РЫВЭР

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

ГРАМАДЗКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСАПІС

BYELORUSSIAN THOUGHT

THE BYELORUSSIAN OUTLOOK
ON SOCIETY, POLITICS, LITERATURE AND ARTS

Год выд. 31

1991

№ 36

72-я ўгодкі 25-га Сакавіка

(Рэфэрат, прагытаны на ўрагыстай Акадэміі 25 сакавіка 1990 г.)

Паважаныя госьці, дарагія суродзічы! Сёняня мы адзначаем 72-я ўгодкі абвешчаныя незалежнасці нашае Бацькаўшчыны Беларусі. 72 гады назад, пасля развалу калішнє расейскае імпэрыі, беларускі народ аднавіў сваю самастойнасць, абвяшчаючы ўсяму сьвету, што ён хоча быць гаспадаром у сваёй роднай хаце.

Пасля ўтраты свае дзяржаўнасці ў форме Вялікага Княства Літоўскага, беларускі народ ня раз падымаліся на барацьбу супраць пануючай на яго землях чужой улады, каб адваяваць сваё, Богам дадзенae права на незалежнае, як эканамічнае, так і палітычнае жыцьцё. Барацьба беларускага народа за сваю самастойнасць становіцца асабліва адчыненай толькі ў XIX стагодзьдзі. Гэта, аднак, не гаворыць пра нацыянальную абыяка-кавасць беларускага народа ранейшых часоў. Да канца XVIII стагодзьдзя амаль усе народы Эўропы былі пад уплывам ідэяў універсалізму, зь яго вераю ў перамогу добра над злом у съвеце, яго зацікаўленасцю духовым жыцьцём людзкасці, а не выключна нацыянальнымі пытаннямі паасобных нароўдаў.

Яшэ на пачатку XIX стагодзьдзя такі сёньня патрыятычны народ, як Немцы, ня быў, у сёньняшнім разуменіні, поўнасцю нацыянальна съведамы. У 1808 годзе нямецкі патрыёт філёзаф Ёган Фіхтэ ў сваім творы "Зварот да нямецкае нацыі" ("Reden an die deutsche Nation") заклікаў Немцаў да еднасці, да зразуменіння сябе, як аднаго народа.

У XIX ст. на месца ўніверсалізму прыходзіцца новая зацікаўленасць чалавекам і яго жыцьцём. Яна прывяла да паўстання новага гістарычнага руху, які даў сябе адчуць у кожнай галіне думкі й культуры. Гэтая зацікаўленасць, павязаная з рамантычным духам прыгодаў і вынахадаў, прывяла да паўстання новае эры, у якой месца ўніверсалізму заняў рамантызм. Пачынае развязвацца навука й тэхніка, падымаецца нацыянальнае пытанне, якое становіцца сутнасцю палітычнага жыцьця Эўропы ў XIX стагодзьдзі. У Эўропе наступае палітычная вясна. Людзкасць кіруеца гётаўскім прынцыпам "быць чалавекам — гэта значыць быць барацьбітом". Да Эўропы прыходзіць шэраг паўстанняў, якія мелі выразна палітычны характар. Сярод іх на асаблівую ўвагу заслугоўвае беларуское паўстанне пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ў 1863 годзе. Паўстанне было яскравым выявам барацьбы нашага народа за сваё нацыянальнае вызваленьне. Сваёй самахвярнай працай і нязгасным кахраннем да свае Бацькаўшчыны, "Марыскі-Беларусі", і свайго народа, Кастусь Каліноўскі зрабіў вялікі ўплыў на развязыцьцё грамадзка-патрыятычнай думкі на Беларусі. Ён парваў путы панавання векавой няправды над сваёй Бацькаўшчынай, распаўсюдзіў у народзе ўсевядомленыне, што беларускі народ роўны зь іншымі народамі, што ён павінен мець лепшую долю, што ён нацыя, якая ў цяжкія часы свае гісторыі вымірала ад рук чужынцаў, але не памерла.

Першая сусьветная вайна, а пасьля рэвалюцыя ў расейскай імпэрыі ў 1917 годзе, даюцьмагчымасць беларускаму народу дамагацца звароту адабранае ад яго дзяржаўнасці. 25 сакавіка 1918 году Рада Беларускай Народнай Рэспублікі абвясціла Беларусь вольнай і незалежнай дзяржавай. Ажыццяўляюцца доўгатрываляя імкненны нашага народу й аднаўленыне беларускай дзяржавы становіцца фактам. Аднак, на вялікі жаль, нашаму народу не даводзіцца быць незалежным на працягу доўгага часу. Не хацеўшы пагадзіцца з тым, што іхняя імпэрыя развольваецца, бальшавікі пусцілі ў ход усё, каб спыніць разъвіццё маладой беларускай дзяржавы. У сінегжні 1918 году яны акупоўваюць значную частку Беларусі. Ад самеа рэвалюцыі й да сёньняшняга дня іхнім падыходам у адабраныні ад нерасейскіх народаў волі ёсьць выкарыстаныне жорсткае фізычнае сілы з аднаго боку і хлусні й ашуканства, з другога. Адным з першых кроакаў бальшавіцкага ашуканства ў адносінах да Беларусі было стварэнне ў студзені 1919 году фікцыйнае беларуское дзяржавы ў форме гэтак званай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Бальшавіком трэба было ашукаць вонкавы съвет і стварыць бачнасць незалежнасці Беларусі.

У 20-х гадох, калі гаспадарка новае расейскае імпэрыі ляжала ў руінах, калі ў краіне панаваў голад і холад, савецкая ўлада была вымушана зрабіць тактычны крок назад і ўвесці ў жыццё так званую новую эканамічную палітыку, пры якой сяляне заахочваліся да разъвіцця іх гаспадараў, падтрымлівалася дробнае прыватнае прадпрыемніцтва. Бальшавікі ведалі, што не бязглаздзяя ідэі не адкладнае будоўлі "камуністычнага грамадзтва", а толькі пачуцьцё ўласнасці і ініцыятыва жыжарства змогуць падмацаваць гаспадарку краіны. Адначасова было дазволена разъвіццё нацыянальных культур, у прыватнасці беларускай. Беларуская мова ўводзілася ў карыстальнне ў адміністрацыйных установах, школах, тэатрах.

Але вось наступілі крывавыя гады — 1929, 1930, 1931... Пайшлі зь Беларусі бясконцыя таварныя цягнікі ў бок халоднае поўнайчы, Уралу і сібірскае тундры. Яны веззлі на вынішчэнне тысячы і тысячы працаўных беларускіх сялянаў. Пакашілася хвяля арыштаў беларускіх пісьменнікаў, паэтаў, настаўнікаў, інжынераў, мастакоў, навукоўцаў. Нішчыліся помнікі беларускай культуры і мастац-

тва. Наступіла жорсткая, халодная зіма на нашай Бацькаўшчыне.

Такой зімоі у маладосці

У дваццаць тры мае гады

Патрапіла у Сібір я ў госьці

З усенароднае бяды, — пісала беларуская паэтка Літгенія Пфляўмбаў.

Так, гэта была сапраўдная ўсенародная бядя, памеры якой нават цяжка сабе ўявіць. У нядаўніх савецкіх крыніцах падаецца, што ў 30-х гадох было вывезена зь Беларусі 1 мільён 629 тысяч чалавек, — і гэта пры насељніцтве ў тагачаснай падсавецкай частцы Беларусі ў 5 мільёнаў. Гэта значыць, што трэцяя частка ўсяго насельніцтва гэтае, з дазволу сказаць, сувэрэннае дзяржавы была выкінута з родных мясыцінаў.

Калі на пачатку 30-х гадоў у Саюзе Пісьменнікаў БССР было звыш 100 паэтаў і пісьменнікаў, дык у канцы гэтых крывавых гадоў СП паменышыўся, паводле Васіля Быкаўа, да двух дзесятак сяброў. Было зьнішчана больш як 50 беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. Сярод іх і Адам Бабарэка, Міхась Багун, Сымон Баранавых, Даніла Васілеўскі, Анатоль Вольны, Платон Галавач, Уладыслаў Галубок, Цішка Гартны, Максім Гарэцкі, Сяргей Дарожны, Алесь Дудар, Міхась Зарэцкі, Васіль Каваль, Лукаш Калюга, Тодар Клішторны, Валеры Маракоў, Міхал Мялешка, Янка Нёманскі, Мікола Нікановіч, Язэп Падабед, Міхайла Піятуховіч, Сяргей Ракіта, Васіль Сташэўскі, Юлі Таўбін, Уладзімер Хадыка, Міхась Чарот, Васіль Шашалевіч, Аляксандар Шлюбскі, Паўлюк Шукайла і іншыя і іншыя. Столкі-ж паэтаў і пісьменнікаў сядзела ў турмах, альбо было выслана на Калыму, Салаўкі і Варкуту, каб адтуль ніколі ўжо больш не вярнуцца, альбо калі ў вярнуцца, дык быць назаўсёды пакалечанымі, як фізычна, так і духова. Сярод іх гэта ў Алеся Вечар, Юрка Гаўрук, Міхайла Грамыка, Клім Грыневіч, Тодар Доўгапольскі, Уладзімер Дубоўка, Алеся Звонак, Міхась Кавыль. Сцяпап Ліхадзіеўскі, Уладзімер Мяжэвіч, Алеся Пальчэўскі, Язэп Пушча, Масей Сяднёў, Рыгор Хацкевіч, Мікола Хведаровіч, Кузьма Чорны і іншыя і іншыя. Усіх гэтих нашых пакутнікаў не пералічыши.

Зноў, як і за часоў расейскага царызму, беларуская мова ў гарадох рабілася ўвасабленьнем некультурнасці і ніжэйшасці. У беларускую мову пачалі быті ўводзіць савецкія "карэктывы", набліжаючыя яе да мовы

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

3

"старэйшага брата". Зусім нэутральны, альбо можа нават пахвальны тэрмін "нацыянальны дэмакрат" быў ператвораны ў чужы для Беларусаў сурагат "нацдэм" з наданьнем яму сэнсу здрады й злачынства. Паўстаў ганебны канфармізм, які намагаўся ператварыць наш лагодны народ у савецкага робата. Пачалі былі зачыняцца беларускія школы і замяняцца расейскімі. У тыніку ўсяго гэтага ў беларускіх гарадох не засталося было ніводнае беларускае школы. Нават беларуская вёска, гэтая спрадвечная калыска беларускае нацыі, систэматычна русыфіковалася. Дазвол на карыстанні беларускаю мовай застаўся быў толькі ў некалькіх газетаў. ды Саюзе пісьменнікаў БССР. Наша Бацькаўчына была даведзена да мяжы страты сваёй культуры, мастацтва і сваёй мовы. Упяршыню ў гісторыі Беларусі паўсталая была пагроза існаванью нашага народу, як нацыі.

Гісторыя, аднак, паўтараецца. Гаспадарка савецкае імперыі разваливаецца. Савецкі эгамічны воз беснадзейна заграз у камуністычным балоце. Савецкаму саюзу зноў патрабнія замежныя крэдыты і тэхніка. Накшталт 20-х гадоў нэпаўшчыны, савецкі ўрад абвяшчае налітыку публічнасці і перабудовы, прыпраўлене, як і раней, вялікаю доzą хлусыні і круцельства. Было дазволена пісаць нават праўду, вядома далёка няпоўную, пра існуючы стан у краіне, паколькі гэтыя праўдай не крытыкуеца камуністычны падмурак і пайвышэйшае кіраўніцтва савецкае дзяржавы. Паняволеныя народы пачалі пакрысе варушыцца. Спачатку народы прыбалтыцкіх краінаў, а пасля і Беларусы пачалі дамагацца праўла на сваё роднае імя і роднае слова.

Авангардам сёньняшняга адраджэнскага руху на Беларусі сталіся беларускія пісьменнікі, паэты і, галоўнае, беларускія моладзь. Моладзь цікавіцца сваёй праўдзівай гісторыяй і культурай. Яна дамагаеца аднаўленія беларускіх школаў. Фасцце съведамасць, беларускага народа, гартуеца яго нацыянальны дух. Прывкладам гэтага быў шматлікі мітынг жыхароў Менску 30 кастрычніка 1988 году, каб адзначыць дзень памяці "Дзлды". Нягледзячы на публічнасць, мітынг быў гвалтоўна разагнаны. Арыштоўваючы жанчын, міліцыя выкручвала ім руکі, калі іх вонратка была бела-чырвона-белага колеру. занадта нацыянальны для міліцэйскага густу, прыгадваючага, бачыце. нацыянальны сцяг незалежнай Беларусі. Наіўна думаць, што жорсткая расправа зь менскімі дэмант-

рантамі была задумана мясцовымі ўладамі без пагаднення з Москвой, альбо без атрыманыя ад яе загаду. Тым больш, што гэтакі-ж гвалт быў учынены ў мінулым 1989 годзе, на гэты раз у Берасьці.

Пасля чарнобыльскай катастрофы ў атмасферы ўтварылася вялічэзная хмара, якая пад уплывам ветру рухалася на поўнач над Гомельшчынай і Магілёўшчынай. І калі веџер падуў на ўсход, стварыўшы небесную для імперскага цэнтра, савецкія перабудоўчыкі штучным уздзеяннем на гэту хмару, вытрасілі зь яе на беларускія палі. рачкі, лясы й лугі ўсю яе атрутую, якая зьнішчыла ня толькі землі, але і зрабіла непапраўную шкоду нашым людзям, атруціла як дарослыя, так і дзяцей. Афіцыйная Москва ўсё лічэхавае праўду пра гэтае злачынства

*Зьбірае съмерць апошніх пролікаў,
У небе цягнуцца крыжы,
Сыны-ж усе радзей ва ўгодкі
Прыходзяць на ўспамін душы.
Іх пазганялі з ролных гнёздаў,
Што тых калмыкаў, ці татар —
Жуда, бязпамяцтва, бязроднасць
Дратуюць сэрца і аштар —*

пісаў нядаўна сучасны беларускі паэт Леанід Яўменаў, гледзячы на магілы сваіх атрученых братоў. Вось вам перабудовачная публічнасць і нашая беларуская рэчаіснасць!

У апошні час у нас на Захадзе створана нейкая такая незразумелая эўфорыя пакол Гарбачова і яго перабудовы. Людзі забываюцца, што Гарбачоў, як і савецкія лідэры перад ім, кожучы пра дэмакратyzацию, упарты фармалюе сваю мадэль грамадзтва і накідае гэту мадэль усім народам імперыі. Да цяперашнялага часу толькі аднаму яму дазволена крытыкаўцаў найбольш важныя аспекты дзейнасці савецкага кіраўніцтва. Цяпер, у час публічнасці, можна пісаць праўду толькі пра Сталіна, Хрушчова, Брэжнева, ну яшчэ, скажам, пра Івана Грэznага. У Савецкім саюзе ўсё робіцца на так, як у другіх народаў, у якіх крытыкуеца сучаснасць, каб палепшицца будучыню. Як і раней, гісторыя ў Савецкім саюзе разглядаецца людзьмі, якія ня рыюцца ў архівах, шукаючы праўды. Яна ўсё яшчэ пастаўляеца на паседжаньнях вышэйшых партыйных камітэтаў. Савецкі ўрад яшчэ на зрокі ідэі, каб перарабіць гісторыю ў прыладу для наданьня легітымнасці захвату ўлады і ўстанаўленню савецкай сістэмы сярод нерасейскіх народаў. Яшчэ гэтым урадам не было сказана, што народы з рознымі куль-

турамі былі сілком заціснуты ў адзін вялікі савецкі канглемэрят, які быў збудаваны на масавым гвалце і цэнтралізаваным кантролю ня толькі людзкіх паводзін, але й людзкой думкі. Зынішчыўшы незалежнасць Літвы, савецкі лідар мае адвагу вымагаць выкупу ад літоўцаў і запалохваць іх за іх жаданыне здаўшыця волі. Няўжо-ж ён не памятае, што ён ёсьць кірауніком тae дзяржавы і тae палітычнае партыі, якая зынішчыла больш людзей (у тым ліку й літоўцаў) у сваёй імперыі, чым якая-колечы іншая ўлада за ўсю гісторыю чалавецтва. Аднак заходні съвет вядзе сябе так, як быццам-бы Савецкі саюз сапраўды становіцца ўзорам дэмагратычнасці й волі.

І ўсё-ж, нягледзячы на пагрозы і пагромы, будзіца съведамасць нашага народу, у змаганыні гартуюцца барацьбіты за лепшую будучыню свае Бацькаўчыны. Нішто ня зломіць вызваленчага духу нашага народу, як не зламала духу нашай вялікай патрыёткі-паэткі Ларысы Геніюш, якая пісала гэтыя радкі ў далёкіх сібірскіх лягерох няволі:

*Ад сълёзаў народных разльіву,
Ад гора саламяных стрэх,*

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

*Замоўк мой калісці шгасльівы
Жаногы рассытгаты съмех
Так, я ня ўмею съмяяцца,
Праменную радасць змаглі,
Усё-ж умею, як волат змагаца,
Каб людзі съмяяца маглі!*

Нягледзячы на кпіны царскіх столанаачальнікаў з Беларусаў і беларускіе мовы; нягледзячы на зачыненыне й забарону вышэйшых навуковых установаў на Беларусі за царскіх часоў; нягледзячы на зыдзек і масавас зынішчэніне беларускага сялянства савецкаю сыстэмай, нячуваны ў гісторыі чырвоны тэрор над беларускай інтэлігэнцыяй; нягледзячы на зачыненыне беларускіх школаў і вынішчэніне помнікаў беларускай культуры й мастацтва — нягледзячы на ўсё гэта, імкненыні беларускага народу да здабыцця волі й аднаўлення незалежнае беларуское дзяржавы, да ажыцяўлення ідэалаў акту 25 Сакавіка, не памерлі. Яны ніколі не памруць! Праўда пераможа — на тое-ж яна й праўда! Беларусь адваюе сабе волю! Яна будзе незалежнай!

Расьціслай Завістовіг

РЭЗАЛЮЦЫЯ

XI-га Кангрэсу Беларусаў Амэрыкі, прынятая 2 чэрвеня 1990 году, Саут Рывэр, Н. Дж.

Мы, амэрыканцы, беларускага паходжання, як прыехаўшы, так і тут народжаныя, ужо ўраслі ў структуру амэрыканскага быту, акліматызаваліся і шчыра пракаляем амаль у ўсіх галінах амэрыканскага, грамадзкага, рэлігійнага, эканамічнага і палітычнага жыцця. Аднак мы, эмігранты, ня можам забыць краіну нашага паходжання Беларусь. Глыбокім сумам і абурэннем напаўніяе нашы сэрцы і думы той стан, у якім Беларусь знаходзіцца. Чырвоныя акупанты “сувэрэнную” БССР здэнацыяналізавалі а дзесяцігоддзямі тэратыраваны народ давялі да галечы і духовага занядаду. Праступна-абыякавыя адносіны маскоўскіх сатрапаў і іх услужлівых беларускіх рэнегатаў да чарнобыльскай катастрофы спрычыніліся да таго, што пасля чатырох гадоў беларусы змушаны жыць на заражанай радыянуклідамі тэрыторыі. Штучнае паўстрымоўванье перасялення з заражанай зоны і съядома-хлусьлівия інфармацыі аб велічу “чорнай съмерці”, вечна ня могуць трываць: ужо стала вядомым, што ў забруджа-

ных раёнах Беларусі значна павысіліся захворавані, асабліва сярод дзяцей.

Мы выказываем сваё глыбокае спачуваньне беларускаму народу, асабліва суродзічам, якія пацярпелі ў чарнобыльскай катастрофе, а таксама жадаем поспеху ў аднаўленні сувэрэнных правой.

Са свайго боку мы будзем старацца, памеры нашых магчымасцяў, падтрымліваць БНФ “Адраджэннне” і іншыя патрыятычныя арганізацыі на Беларусі, дапамагчы ахвярам Чарнобыля ў форме мэдыкамантаў, мэдычных прыладаў і іншым.

Зважаючы на заходзячыя перамены на Бацькаўшчыне, заклікаем усіх беларусаў і амэрыканцаў беларускага паходжання падтрымаваць змаганыне Беларускага Народу за дэмагратую і нацыянальнае адраджэннне ўсімі магчымымі сродкамі.

Жыве Беларусь!
Сакратары Кангрэсу
Міхась Сенька, Васіль Шгэцька

Старшыня Кангрэсу
Кастусь Мерляк

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

5

Ліст у ЦК кампартыі

Беларускія пісьменнікі-камуністы, як паведамляе газета "Літаратура і мастацтва" ад 5 кастрычніка 1990 г., напісалі "Адкрыты ліст" у ЦК кампартыі Беларусі, у якім пытуюць: "Каму, якому народу служым?" Аўтары ліста абвінавачваюць кампартыю ў тым, што яна ня служыць беларускаму народу, а Маскве. У другім лісце, зъмешчаным у "Ліме" №42, пісьменнікі з горычу канстатуюць, што "спадзяння ня ёсць, бадай, няма" на тое, каб ЦК кампартыі "перабудаваўся", а таму яны, у знак пратесту, прыльнілі сваё сяброўства ў кампартыі.

Такі мужны крок зрабілі наступныя пісьменнікі:

ПАСТАНОВА ПОЛЬСКАГА СЭНАТУ ад 3 жніўня 1990 г.

Да Народу Беларускага з нагоды пракламавання дзяржаўнай суварэннасці БЕЛАРУСІ.

Стоячы на грунце права народаў да не-залежнасці, з радасцю вітаем агалошаную 27 ліпеня 1990 г. дэкларацыю дзяржаўнай суверэннасці Беларусі, як выраз імкнення народу беларускага да вольнасці.

Палякі, для каторых вольнасць і незалежнасць бацькаўшчыны зьяўляюцца паважнымі вагтасцямі, поўнасцю разумеюць той важны момант у гісторыі Беларусі — суседа, зь якім імкнёмся жыць як роўныя і блізкія сабе народы. Па абудва бакі нашай мяжы жы-

вуць мяшканцы, якія паходзяць з народаў польскага і беларускага. Маєм надзею, што наша сужыццё будзе адбывацца ў адпаведнасці з найлепшымі традыцыямі даўнейшай Рэчы Паспалітай, яе талеранцы і сужыцця шматлікіх культуры. Імкнёмся разъвіваць з Беларусью супрацу ўва ўсіх дзялянках жыцця.

Хто наступны?..

вузь мяшканцы, якія паходзяць з народаў польскага і беларускага. Маєм надзею, што наша сужыццё будзе адбывацца ў адпаведнасці з найлепшымі традыцыямі даўнейшай Рэчы Паспалітай, яе талеранцы і сужыцця шматлікіх культуры. Імкнёмся разъвіваць з Беларусью супрацу ўва ўсіх дзялянках жыцця.

Жадаем беларускаму народу, пазбаўленаму праз шмат гадоў уласнай дзяржаўнасці, каб мог свабодна вырабляць уласны твар і ўмовы жыцця, а таксама крохыць да лепшай будучыні.

19-я Сустрэча Беларусаў...

1-3 верасеня г. г. ў Кліўлендзе адбылася "Сустрэча Беларусаў Паўночнай Амерыкі". На зъездзе прысутнічалі адзіночныя госьці із Эўропы і Аўстраліі. Сустрэчу "ушанаваў" сваёй прысутнасцю Генадзі Бураўкін, шэф сталай місіі БССР пры Аб'яднаных Нацыях, той самай місіі, якая яшчэ нядаўна абзвыкала арганізатарапу зъезду ды наагул усіх беларускіх эмігрантаў — фантыстамі, нямецкімі клябарантамі ды іншымі, ня вельмі культурнымі эпітэтамі.

Арганізаторы зъезду адпаведна віталі "шаноўнага госьця" і зъмесьцілі інтэрвю зь

ім усягна з ягонай фатаграфіяй у сваім воргане "Беларусе".

Зъезд адбыўся ў нядыяўна выканчаным прыгожым будынку, збудаваным мясцовай беларускай калёніяй, каторай за гэта належыцца прызнаныне і ўдзячнасць.

Гэты новы будынак быў амаль адзінай атракцыяй імпрэзы, зладзіўшых яе палітычна-грамадзкіх арганізацый, бо рэшта сустрэчы насліла хутаранска-парахвільны характар.

Зъезд закончыўся прыняцыем даволі цікавай рэзалюцыі і ў сваім сэнсе даволі харектэрнай. Рэзалюцыя сапрауды цікавая ўжо

хаяца-бы нават тым, што яна высьвятляе праўдзівія сучасныя ідэалёгічныя съцежкі-дарожкі яе аўтара.

Съцежкі-дарожкі ў рэзалюцыі ды прысутнасць на звяздзе афіцыйнага прадстаўніка савецкай Беларусі кідаюць даволі няцікае съвітло на ідэалёгічны бок арганізатораў імпрэзы. Цікава, як чуліся на звяздзе і чуюцца паслья яго тэстамэнтавыя прэтандэнты на беларускую дзяржаўнасць па лініі г. зв. БНР?

Ці запросіны і прысутнасць на звяздзе афіцыйнага прадстаўніка ўраду БССР не азначае прызнаныне ім "дэ юре" савецкай беларускай дзяржавы?

Трэба съцвердзіць, што цікавасць рэзалюцыі і нацыянальная вартасць не аўтараў ляжыць на гэтулькі ў тым, што ў ёй зъмешчана, колькі ў тым, чаго із вядомых прычынай яе аўтары на мелі цывільнай адлагі ў ёй зъмісціць, альбо ім інакш яе зредагаваць ня было дазволена.

Зь беларускага нацыянальнага пункту гледжанья — "абое рабое..".

Хай дазволена будзе нам затрымацца крыху шырэй над гэтым, даволі важным для беларускай палітычнай эміграцыі ды нават для ўсяго беларускага народу, пытаныні.

1. У рэзалюцыі няма ня толькі пратэсту, але нават успаміну аб зылківідаваных савецкім рэжымам сотняў тысячаў беларускай творчай інтэлігэнцыі, частка масавых магілаў катарых была знайдзена нядаўна ў Курапатах і іншых мясцовасцях. А колькі ня знайдзена?..

2. Няма ў ёй пратэсту супроць адсутнасці ў быццам беларускай дзяржаве-БССР — беларускага народніцтва ды супраці. ізікай русыфікацыі беларускага насельніцтва расейскімі школамі, адміністрацыяй ды расейскай праваслаўнай царквой.

3. Не падаецца ў рэзалюцыі сапраўднага аўтара і праўдзівай прычыны апублікаваныя широка рэкламаванай у СССР і вонкі яго г. зв. "сувэрэннасці"

У БССР нават школьнікі ведаюць, што гэта чыстай валы пропаганда, без реальнага нацыянальнага зъместу, катарую неадміністына пачаў сам Гарбачоў, каб дзеля рэкламы і большай важнасці заступіць у назове Савецкага Саюзу (СССР) слова "Савецкіх" словам "Сувэрэнных" рэспублік.

Цікава, але зразумела, што ў тым самым часе, калі на ўвесь сьвет трубіцца аб "сувэрэннасці" (маём на ўвазе гарбачоўскую "сувэрэннасць"), праўдзівая сувэрэннасць адмаў-

ляеца тым-же самым Гарбачовым, скажам, прыбалтыкам, якія дамагаюцца яе ад некалькіх гадоў.

Савецкая тэорыя і практыка вельмі далёкая ад сябе. Агульна вядома, што рэальная ўлада у СССР спачывае на ў руках урадаў паасобных рэспублікаў, ці нават у руках ураду СССР. Яна знаходзіцца толькі і выключна ў руках камуністычнай партыі, апанаванай расейцамі. Гэта было пыразна падчыркнена самім Сталінам пры тварэнні БССР у 1918 годзе, калі беларусы наўна дамагаліся незалежнай ад Масквы беларускай камуністычнай партыі.

БССР у рэчаінасці была перад пракляманнем г. зв. "сувэрэннасці" ў практычным сэнсе дзяржаўнай фікцыяй, такой-же фікцыяй, яна засталася і паслья праклямання "сувэрэннасці". Доказ гэтаму: "Адкрыты ліст Цэнтральному Камітэту Кампартыі Беларусі", у якім беларускія пісьменнікі, сябры партыі, пытаюць: "Каму, якому народу служым?" ("Літаратура і мастацтва" ад 5 кастрычніка 1990 г.).

Наўрад, ці нешта зъменіць гэты "Адкрыты ліст", а тым болей наўная прамова на Сустэрчы кантрэманкі Мэры Роўз Оўкэр, ані тытул шэфа місіі БССР пры Аб'яднаных Нацыях, ані зацемка ў самой рэзалюцыі. Назоў крыху іншы, але зъмест той самы — расейскі.

4. Няма ў рэзалюцыі нават успаміну аб Акце 25 Сакавіка, які зъяўляеца галоўнаю прычынаю існаванія беларускай палітычнай эміграцыі паслья Другога сусьветнага вайны, у гэтым ліку існаванія да гэтага часу і арганізацыяў, адказных за ткст рэзалюцыі. Бачна, што для арганізатораў зъезду Акт 25 сакавіка перастаў існаваць.

5. Не ўспамінаецца ў рэзалюцыі аб дамоўленасці Масквы (падчыркваем — Масквы, ня Менску) з Ватыканам, адчыняючай шлях да палянізацыі беларускага каталіцкага насельніцтва, што ўжо пачалася праз вызначэнне польскага клеру: ад біскупа і ніжэй... Адным словам, пачалося тое самае сярэблініцтва, што побіціа расейскай праваслаўнай католікоў, што побіціа расейскай праваслаўнай царквой сярод праваслаўных беларусаў БССР.

6. У працэсе ацэнкі важнасці праблемаў аўтары рэзалюцыі съведама агранічыліся пытанынямі лёкальной важнасці, як напрыклад: "просьба да ўладаў Беларускай СССР, каб было спынена накладаныне мыта на дэзымэтры і г. д.". а абмінулі зусім пытаныне і праблемы, якія дэцыдуюць аб тым — быць, ці ня

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

7

быць Беларускай нацыі.

Трэба успомніць і дадатні параграф у рэзялоўцы — гэта, цытуем: “выказаныне непакою (не пратэсту) з прычыны нарастаныня антыбеларускай акцыі на Беласточчыне”. Выглядае, што ў адносінах да палякоў аўтары рэзялоўцы выказалі пэўную дозу крытыцызму і адвагі. На падобнае асьветчаныне, у сваёй сутнасці вельмі слабенькае, пад адрысам багацейшых ад Польшчы, — Рыму, Масквы ды сёньняшняга саюзыніка Масквы: Вашынгтону — аўтарам рэзялоўцыі адвагі ўжо не хапіла.

Як бачым на аснове пададзеных вышэй заувагаў і фактаў, гэзялоўцыя зъўліяеца тыповым прыкладам палітычнаграмадзкага сэрвілізму ейных аўтараў у адносінах да сваіх

багатых апякуноў. Гэта бязумоўна шкодная зьява. Пацяшаючым аднак ёсьць факт, што будучыня Беларусі ня будзе залежаць ад малой кучкі палітычных каньюктурыстаў, а будзе вырашана на Бацькаўшчыне Беларускім Народам. Працэс вырашэння Беларускім народам гэтага найвышэйшага нацыянальнага пытаныня ўжо пачаўся.

Беларуская эміграцыя, незалежна ад рэлігіі і сацыяльных перакананняў, павінна адыграць у гэтым працэсе сваю пасільную ролю, а ня блукаць па съцежках-дарожках ідэалёгічнага бездорожжа.

Гэта яе нацыянальны абавязак. Да спаўнення яго мы заклікаем.

М. Панёманскі

У абарону праўды

Уважаючы, што шмат съведамых беларусаў на чужыне месці нагоду запазнацца з кнігай, выданай у 1985 г. сп-вам Зорай і Вітаутам Кіпель, пад назовам “Беларуская Дзяржаўнасць”.

На сутнасці ў кнізе зъмешчаны працы, напісаныя рознымі аўтарамі ў форме дакладаў, або гістарычных нарыйсаў з часу беларускага нацыянальнага руху. Вядомым ёсьць, што аўтары кнігі ў пэўных выпадках выбіралі паводле свайго ўпадабаныня важнейшыя факты, якія ўважалі, будучы поўнасцю вычэрпанымі для чытача.

Кніга вельмі прыгожа выдана, ангельская мова “пэрфэкт”. Гэта съведчыць аб тым, што перакладчыкі шмат над гэтым прапрацавалі. Бязумоўна, тут адчуваецца і прыхільны ўдзел прафэсара Тамаша Э. Бірда.

Сёньня, на вялікі жаль, ёсьць мала кніжак, пі іншых выданыняў па ангельску. Апошнім часам што раз больш атрымліваем лісты ад научкоўцаў, ці стулентаў, зацікаўленых беларускай тэматыкай. Мажліва, на гэта спрычыніліся розныя выданыні, — прыязнныя нам і варожкія.

Вялікуючыся па зьместу кнігі, па маю думку, праца Васіля Захаркі, якая знаходзіцца ў Беларускай Бібліятэцы ў Лёндане, ёсьць найбольш інфармальныя для гісторыка, які хапеў-бы запазнаніча з пачатковай гісторыі БНР. I-м Усебеларускім Кангрэсам, Актам 25-га Сакавіка 1918 г. і г. д.

Ня бачыўшы арыгіналу працы В. Захаркі, нельга мець праўдзівага уяўленыня пра тое, што пададзена ў кнізе пра падзеі таго часу, а што пралушчана. Ня хочацца верыць, каб В. Захарка абмінуў важнейшыя факты. Чужынец-дасьледчык згубіцца ў ваенных падзеях таго часу, асабліва пры зъменах улады ў Менску.

Трэба прызнаць часткава талерантнае становішча немцаў да беларусаў, бо падчас іхняе акупацыі Беларусі прыйшла падрыхтоўчая праца да склікання I-га Усебеларускага Кангрэсу.

У кнізе пралушчаны пэўныя дэталі, як напрыклад:

1. Пасыль азвешчаныня Незалежнасці Беларусі ў шматлікіх краінах былі абаснаваныя Дыпламатычнай Mісіі — прадстаўніцтвы. (пералік на 112 ст.) Цікава, чаму пралушчана консульства ў Турцыю, у той час, калі маюцца на гэта дакументы. Мажліва таму, што консулам быў др. Ермачэнка?

2. Што сталася з Урадама БНР пасыль выезду ў Бэрлін? Для чытача гэта ёсьць вельмі важны пункт.

3. Якім чынам В. Захарка 1-га жніўня 1920 году азвясьціў прыгі раз незалежнасць Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі? Бо-ж ведама, што В. Захарка выяхаў з Урадам БНР у Бэрлін, пасыль жыў у Празе Чэскай, лзе і памёр. Ня толькі для чужынца, але і для нашага маладога пакалення траба

было падаць больш фактав.

Трэба прызнаць вялікую заслугу аўтарам пры укамплемтаванні аутабіографіі некаторых ведамых беларускіх дзеячаў. Фактычна ліста гэтая мусіла быць прынамсі падвойнай, або патройнай, бо наўспомненныя беларускія дзеячы, якія мелі ня меншы ўклад у палітычнае жыццё. Але на гэта аўтары заусёды маюць свой погляд. У агульным пажаданіа было-б, каб працы, пісаныя на гісторычныя тэмы, адпавядалі рэчаіснасці, а характэрыстыка “гэроіяў” была сапраўднай, без нікага палітычнага нахілу.

Фактычна “Беларуская Дзяржаўнасць” прысьвечана гісторыі БНР і яе тварцом. Прапасылья БНР-аўскі беларускі нацыянальны рух не ўспамінаецца, як-бы ён і не існаваў. Адказ на гэта можа быць прости: гэта другая тэма. Поўнасцю пагаджаюся з аўтарамі. Калі-ж так, дык навошта ўваходзіць у зласцілую палеміку пры апісанні аутабіографіі некаторых дзеячаў?

Для прыкладу возьмем некаторыя ўрыўкі з кнігі.

Вацлаў Іваноўскі: ...назначаны немцамі ў 1941 г. на розныя важныя адміністрацыйныя становішчы. Апошняя ўплывовая пазыцыя была ў чыне бургомістра гораду Менску...

Канстанцін Езавітаў: ...прымай актыўны ўдзел у беларускім палітычным жыцці падчас II-е Сусъветнае Вайны. Быў назначаны Галоўнакамандуючым Беларускіх Збройных Сілаў у 1944-45.

Айцец Вінцук Гадлеўскі: верыў, што немцы дадуць беларусам прынамсі шурокую аўтамонію... Ён быў даверанай асобай у немцаў.

Др. Іван Ермагэнка: арганізаваў першую Беларускую Місію і Кансулят у Турцыі ад БНР... Падчас II-е Сусъветнае Вайны супрацоўнічаў з немцамі... “Муж Даверу” ...

Францішак Кушаль: Сядзеў у турме з ген. Андарсам у Москве ў 1939 годзе. Цудам пазьбег лёсу Катыні. Падчас II-е Сусъветнае Вайны быў адным з першых арганізатараў і камандзераў Беларускіх Збройных Сілаў, якія пазней былі ядром БК А. (Відаць, не супрацоўнік, хоць чужую наасіў уніформу?).

Радаслаў Астроўскі: У пачатку савецка-німецкай вайны ў 1941 г. быў німецкім КАЛЯБАРАНТАМ... Быў назначаны Прэзыдэнтам Беларускай Цэнтральнай Рады пры німецкай акупацыі. У сваім жыцці быў заангажаваны ў шматлікіх навіяразных і непапулярных прадпрыемствах.

Для ўвагі чытычам я падаў некалькі ўры-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

ўкаў з біяграфіі нашых заслужаных дзеячаў падчас ліхалецця Савецка-Німецкай вайны.

Сп-ва Кіпелі ў б-ци выпадках ужываюць розную тэрміналёгію: супрацоўнік, назначаны, давераная асоба, “муж Даверу”.. Што-ж датычыцца асобы Р. Астроусаг, дык ён выйшаў адзіным КАЛЯБАРАНТАМ з усіх пералічаных Кіпелямі супрацоўнікаў з немцамі. Відаць сп-ва Кіпелі ўзялі цытату з пашкільнае кнігі Лофтуса. Ці-ж гэта не тэндэнцыя?

У імя праўды я рашыў выступіць у абарону ўсіх беларускіх дзеячаў, якія аддавалі сваё жыццё ў абарону зруйнаванага вайной краю. Застаецца запытацца: ці змушаныя абставінамі часу беларусы мусілі браць, або ня браць удзел у супрацы з акупантам? Адказ можа быць толькі адзін — так, мусіл! Калі-б тагачасны беларускі актыў адмовіўся ад супрацы з немцамі, дык у Менску арудаваў-бы нейкі маскоўскі Власов з салідарыстамі. Яны зынішчылі-б больш беларусаў, чым немцы, і ў дадатку не дапусцілі-б ніякае беларускае культурнае і асьветнае працы і г. д. Беларусы ішлі і мусілі ісьці на супрацу, каб бараніць ад вынішчэння Беларускага народу, ягоны актыў, ягонія сівятыні, ягоную культуру і г. д. Польская і расейская агенты густа абслеі німецкія вайсковыя ўстановы ад адміністрацыі да “далмэчараў” СД на ўсёй Беларусі з адным заданнем —нішчыць беларускі народ, а перад усім актыў. Сам Берут сядзеў у адміністрацыі Менску побач з салідарыстамі. Таму зразумела, што беларусы мусілі неяк супрацоўнічаць і не маглі аставацца з боку.

Ці мала было зроблена карыснага ў абарону Беларускага Народу? Тычыцца гэта Самапомачы, БЦР, СБМ, Культурных Таварыстваў і іншых.

Вельмі хутка “героі”, жывучы ў цяпле заходу, забыліся пра тое, дзякуючы каму апнуліся яны на свабодзе?

Савецкая прэса вельмі шмат пісала і піша пра нашыя нацыянальныя дасягненны падчас II-е Сусъветнае Вайны, бязумоўна, перакручваючы ўсё на Сталінскі капыл. Я быў пераконаны ў тым, што знайдуцца разумныя людзі на тэрыторыі савецкай імперыі, якія, адкінуўшы савецкую пропаганду, ўзбагацяць свае веды пра беларускі нацыянальны ўздым падчас ліхалецця II-е Сусъветнае Вайны. Гэтак і сталася, бо я меў нагоду сустрэлца з такімі. Сённяшнія падзеі ў Беларусі съвельчачь аб тым, што наш нацыянальны высілак на быў змарнаваны.

Нічога дзіўнага, што немцы не лічыліся з беларусамі падчас I-е і II-е Сусьветных Войнай, бо мы самі ня ўмеем сябе шанаваць.

Сп. В. Кіпель меў талковы пагляд на аб'еднаныне беларускай эміграцыі. Прыкладам — супольныя 3-ы Фэстывалі. У праграмцы Фэстываляў, у нарысе аб гісторыі Беларусі пішацца: "Нямецкая акупацыя, падчас II-е Сусьветнае Вайны прынесла часовы перыяд

супакою, які даў магчымасць беларусам спантанічна ажыўіць нацыянальную съведамасць, супроць намераў нацыскай палітыкі для Усходняй Эўропы. У 1944 г. ў Менску быў скліканы II-гі Усебеларускі Кангрэс, які падцвердзіў нязломную волю Беларускага Народу да поўнай дзяржаўнай незалежнасці." У апрацоўцы гэтае праграмкі прымаў удзел і сп. Кіпель.

В. Цярпіцкі

І на чужыне помніў Беларусь

Калісьці, а менавіта 3 красавіка 1982 г., я ўспомніў пра свайго сябра Лявона Случаніна. І, у выніку думак аб ім, у мяне зявілася нібы эпіграма на яго:

Жыў на съвеце мой сябра Лявон,
Што паэтам Случанінам зваўся.
Ня жыве, як паэт, болей ён,
Бо чэкістам у руکі аддаўся.

Што Лявон Случанін памёр як паэт, я думаў і раней, і пазней: ад часу, калі даведаўся, што з Нямеччыны, дзе ён быў у эміграцыі, Лявон Случанін вярнуўся на Бацькаўшчыну. Я быў амаль упэўнены, што як асона, як чалавек Лявон жыве дзесьці ў лягеры, дзе ўмовы ня могуць спрыяць творчасці. І, калі ў зборніку паэтаў-эмігрантаў "Ля чужых берагоў" у зацемцы перад падборкаю вершаў Лявона Случаніна гаварылася, што ён памёр, я не паверыў гэтаму.

Мая ўпэўненасць, што Лявон Случанін не памёр, аднойчы пацвердзілася: 6 лютага сёлета я атрымаў ліст з Бацькаўшчыны і моцна зьдзівіўся і ўзрадаваўся, бо ліст быў ад Лявона Шпакоўскага (Случаніна) з Салігорска. Як ён здабыў мой адрас, я не пытаўся ў яго.

З таго часу між намі зявілася сяброўскае лістраванье. Пішучы да яго, я, бязумоўна, запытаўся, ці ён яшчэ жыве як паэт, ці друкуецца дзе? І атрымаў адказ, што яго яшчэ нідзе не друкуюць, і ён з горыччу працьтаваў Ул. Малякоўскага: "Ну что ж, над своеі страной я пройду стороной, как проходит косой дождь". З наступных яго лістоў я даведаўся, што падборка ягоных вершаў ужо каля двух гадоў марнуецца ў рэдакцыі "Полымя". Але яшчэ да гэтага я зьевярнуўся да яго з пытаннем, ці хадеў-бы ён, каб наш часапіс надрукаваў колькі ягоных твораў? Ён даў згоду і прыслаў 9 сваіх вершаў, якія мы надрукавалі ў мінульым (35-ым) нумары. А сёняня мы друкуем яшчэ 10 вершаў Лявона Случаніна.

І, нарэшце, мушу адзначыць, што лёд замоўчваньня Лявона Случаніна на Бацькаўшчыне лопнуў: пра яго і пра Тодара Лебяду загаварыў Барыс Сачанка ў артыкуле "Напісанна пяром" у тыднёвіку "Літаратура і мастацтва" (№40, ад 5 кастрычніка 1990 г.).

Янка Золак

Лявон Случанін

СЭРЦА СЧАРНЕЛА З НУДЫ...

Сэрца счарнела з нуды.
Рана заінелі скроні.
Не лятуцець пра уздым
Дрэву бяз кроны.

Зьдзымухнуў суздром харавство
З дрэва гарматны кашаль.

Сённяня аголены ствол
Точыць пакуты шашаль.

Нездавальненне і злосць
Грудзі мае спружыняць...
Трутам дыміць маладосьць
На зруйнаванай чужыне.

Гёкстэр, 22. 3. 45 г.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

А Г Н І

Прамільгнула палярнае лета.
Завалілася восень гніць.
А за ёю па тундры съедам
Замігалі, як зоры, агні.

Толькі жаль, што агнём тваім
Тут мае ня любующа вочы.
А чаму-б, дарагая, двайм
Ня мігцець нам агнямі ўночы?

Калі-б нашы агні спалучыць
Вось пры гэтай шчасылівай нагодзе,
Мы-б хадзілі з табой уначы,
Як другія пад сонцам ня ходзяць.

Дык ляці-ж да мяне хутчэй,
Супыні назаўсёды мучэнъне.
Хай палас у цемры начэй
Нашых зыркіх агнёў спалучэнъне!

Варкута, 1955 г.

Г А Р А В А Х А

Ёсьць на Случчыне мілы гай.
Там і ўночы бялеюць бярозы.
Там пявучаму птаству рай.
І касому ніякай пагрозы.

Там напачатку ваенных падзей,
Грозных, крывавых, нячыстых,
Цёплаю кроўю нявінных людзей
Дол залівалі фашисты.

Сустракаўся з тым гаем і я.
Сэрца цешыла кожная птаха...
Апраўдаў ты сваё імя,
Гора бачыўшы гай, — Гараваха.

Салігорск, 1983 г.

Н Я З Б Ы ЛІСЯ ЮНАЦКІЯ МАРЫ

Ня збыліся юнацкія мары,
Напаткаў мяне час круты.
Напаткалі астрожныя нары
І шалёны буран Варкуты.

Напаткалі лясы Пашахоння —
Сьведкі першай мае бяды.
Толькі шкода, што там сягоныя
Стыне мора гнілое вады.

Разам з лесам пілою лучковай
За астрожнага хлеба кусок
Зрэзаў я пад трайною аховай
Мар юнацкіх узынёслы лясок.

Салігорск, 1986 г.

Я З Ъ БІРАЮ ...

І зъбраю па кропельцы,
оўццам пчала,
Паэтычны нектар
з патрываожаных кветак.
Мне ня шкода ні сэрца,
ні сіл, ні чала,
Калі з ношаи лячу
і змагаюся з ветрам.
Колькі цёплых гадзін
я украў у начэй,
Снуючы над бязъмежным
паэзіі полем,
Ня спускаючы з кожнае
кветкі вачэй,
Сабираючы сок,
перамешаны з болем.
Мне, напэўна,
ужо не сабраць
Некранутага болем
нектару:
Хіба можна забыць
рамантычную раць,
Ад рукі душагуба
прыняўшую кару?!

1962 г.

Ч О Р Н А Е ЛІСЬЦЕ

Сённяня ў лесе Ласіным
Чорнае лісьце асіны,
Што шаргациць пад ногамі,
Покуль ня ўкрыта сьнягамі,
Зьвярнула маю увагу.
Чаго не здаралася штосьці
У ветранай маладосьці.
Бяз жаднай увагі калісьці
Хадзіў я па чорным лісьці.
А зараз пытанье паўстала:
Чаму яно чорным стала?
Чаму у бярозак,
што нікнучь пад слотай,
Дол залацітай
усланы лістотай?
Напэўна, пад неба дахам
Асіна жыла пад страхам
Ад прыткіх маланак і грому,
Што крону пашкодзілі
дубу старому,
І страшнейшай парою тою
Працялася ўся чарнатаю,
Якую скідае з лістотай,
Агорнутая самотай,
Каб старацца самой сабою,
Зраўняцца з бярозкай рабою.

1989 г.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

11

З В А Р О Т Д А Б О Г А

Кажуць: ад радыяць
належыць згінучь нацыі.
Нацыі беларусаў,
Зьведаўшых столькі прымусаў,
Столькі драпежнага зъдзеку
На гэтым праклятым веку.
Нас ня мінула Чарнобыль хмара.
Зашто нам такая кара?!
Няўжо захацелася Богу
Нам вымасьціць съмерцию дарогу?
Чым-жа грэшныя мы перад Богам?
Можа тым, што к чужым прывыкаем дарогам,
Што цураемся нашай асновы:
Нашых песень і нашай мовы,
Нашых звычак і нашай гісторыі,
Нашай даўняй багіні Вікторыі,
Нашай спадчыны, нашага духу,
Прымнажаючы ў сэрцы скруху?
І канца няма гэтым "можа".
Не карай нас, магутны Божа!
Толькі Ты, прабываючы дзесяці,
Можаж гэтую бяду адвесці:
Не дасі захлынуцца нацыі
Ад чарнобыльскай радыяцый!
Ну а мы, што другім дагаджалі вякамі,
Пачнем паволі спраўляцца з грахамі.

1990 г.

A V E A I C H Y N A

П. Манькову.

Любіць цябе
твой далекі жлапчына
моцна і шчыра.
Ave Aichyna!
Нават пад кулямі
гэты мужчына
выгукне съмелася:
Ave Aichyna!
Так паступіў
не адзін малайчына,
вёўшы змаганыне.
Ave Aichyna!
Люд твой зламалі
аўрал, штурмаўшчына,
сталінцаў зграя.
Ave Aichyna!
Хочацца верыць:
міне чартаўшчына
і ты уваскрэсьнеш.
Ave Aichyna!
Дзетак зъбярэш
да апошняга сына,

выгнаных з дому.

Ave Aichyna!
Пойдзеш да шчасця
рашуча і чынна,
ліха ня знаючы.
Ave Aichyna!

17. 10. 90 г.

З Я М Л Я П Р А Ч Н У Л С Я

Янку Золаку

Зямля прачнулася.
Зазелянелі дрэвы.
Пад ласкай сонейка
Ільсніцца рунь.
Укрыты травамі
І кветкамі угрэвы.
І птушкі з выраю
Вяртаюцца угрунь.
Вясна, вясна!
Хаця-б ты не апошний
Была ў майм
Здрасованым жыцьці,
Каб я і старасьці
Зынясленаю пожній,
Ну, хоць бы вобмацкам,
А змог брысьці!

25. 4. 1990 г.

В Ё С К А

Янку Золаку

Семдзесят пяць гадоў
У сэрцы нашу ўёску,
Квецень яе садоў,
На прыгуменыні бярозку,
Жыўнасць у гожым двары,
Дбайніх сялян турботу,
Кут, дзе малы і стary
Знаходзяць сабе работу;
Красуючай нівы загон,
Лугоў сакавітая травы,
Любvi хрысьціянскай закон,
Добра сумленныя справы,
Душэўныя песні жанок,
Духоунасці глебу — абрацы,
На хвалях дзяўочки вянок...
Мудрых дзядоў парады..
Зынікла амаль зусім
Вёска, што ў сэрцы маім!

Сакавік 1990 г.

ПРАЧНУЛАСЯ

Лявону Случаніну

Прачнулася мая Радзіма,
Ды ня зусім:
Яшчэ над ёю хмарных зімаў
Вісіць кілім.

Прачнуўся горад, вёска,
Страсае сон,
А па-над імі адгалоскам
Лунае звон.

І ўжо узвіўся ў высі зорнай
Пагоні сцяг,
Гучыць над людам непакорным
Кліч да жыцця.

І дзеци роднае матулі:
Брат і сястра

Янка Золак

Паветра съвежага каўтнулі,
Збываюць страх.

Уваскращаюць маці мову
І жар крыві,
Ня хочуць больш скіляць галовы,
Душой крывіць.

А цэрбера былога ладу —
Стражы акоў —
Яшчэ драсуюць нашы грады
Ганьней ваўкоў.

Ды запаліў мой брат каханы
Агонь душы.
Ня дасыць ён коліс Край Забраны
Ізноў душыць!

1 сінегня 1990 г.

ПАМЫЛКІ ДРУКУ Ў ВЕРШАХ Л. ШПАКОЎСКАГА - СЛУЧАНІНА

“(Беларуская Думка)” № 35 1990 г.)

НАДРУКАВАНА:

8-мы радок: зынікаюць шапкі

У вершы “ДУБОК”

ПАТРЭБНА:

зынімаюць шапкі

4-ты радок: лячыў душу

лячыў душы

11-ты радок: няхай душа

няхай душу

8-мы радок: я цягнуць

я цягаць

12-ты радок: немцы Варкутою

ненцы Варкутою

13-ты радок: колькі срэранай

колькі срэбанай

15-ты радок: кропля расы

кропляй расы

18-ты радок: Разгуляцца

Разгуляцца

24-ты радок: любі мых вышань!

любімых вішань!

3-ці радок: перапоўненай бядзе,

перапонай бядзе,

15-ты радок: бяздонныя гаці

зыбучыя гаці

11-ты радок: сълінявы агурук

сълінявы акурак

12-ты радок: к Байдарскай губе,

к Байдарацкай губе,

36-ты радок: на паку радзіла.

на пакуту радзіла.

“Беларусь, Беларусь”.

Памылка ў вершы М. Кавыля:

“Беларусы, беларусы!”

П. Грыгальськ

ЖЫЦЬЦЁ

Мы стагодзьдзяямі горкае мелі,
Вельмі цяжкае жыццё,
Што амаль зусім, вось, анямелі..
І гэта зараз не адкрыцьцё.

Хаця быў у нас і Каліноўскі,
І ня толькі ён быў адзін...

Але, вось, Урад у Менску — Больш Маскоўскі,
Больш за той, што ў Маскве сядзіць.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Ды ўсё-ж беларусамі стацца
Час нам сёньня надыйшоу.
Хопіць спаць, час абуджацца!
Лёд крануўся, з гулам пайшоў..

Трашчаць ланцугі ўжо, рвуцца,
З ног і рук лятуць кайданы...
Каб на тых кайданох не спаткнуцца, —
Ў нябыт сплаўляйце іх, Беларусі сыны!

**

Шчасльівы той, хто з Хрыстом сябруе,
З Тым, Хто сэрцам, душамі кіруе.
Як добра, што ёсьць Каму маліцца
І да Каго душою прытуліцца,

Апавяддаць Яму, што нам баліць.
Ён адзін можа і цела аблівіць

І зразумець нас цалком, абсолютна.
Хрыстос над царамі Цар, магутны.

А таму ў нашым нешчасльівым краі
Няхай народ да Бога уцякае,

Бо бяз Бога — вечная галечка,
Бо бяз Бога — д'ябал люд калечыць...

У гэты зъменаў векапомны час
Няхай Хрыстос пачуе грэшных нас.

І я разам зь іншымі Яму 'малюся:
“Божа, паглядзі на гора Беларусі!..”

**

Бачу дзеда майго бедака
З мазаліямі на нагах і руках.

У калгас не загналі яго. У Сібір
Ён іл трапіў, як той закруціўся быў вір...

І галечу мой дзед перажыў,
І галаву на вайне не злажыў,

На былы свой вярнуўся загон:
Залыгалі ў калгасны прыгон..

Надрываўся, як мог... Быў хіцёр:
Уцёк у горад, а там.. і памёр

Ну, а зараз, каб жыў, дзіву даўся-б дзед:
“Глянь! — сказаў-бы — Перакуліўся съвет...”

Так: перакуліўся, але ў лепшы бок
І Беларусь зрабіла съмелы крок

І да мовы дзядоўскай, і да палёў..
Гэта нас лёс паклікаў і павёў..

Дык і пойдзем, каб Бацькаўшчыну адрадзіць:
Каб народ бяз прымусу шчасльіва мог жыць.

Янка ЗОЛАК

(Працяг, пачатак гл. у №№ 33 - 35)

VIII

Прыехаўши ў прызначаную ёй школу,
Зося Барысевіч адразу-ж на другі дзень на-
пісала Аляксею ліст.

“Паважаны Аляксей Паўлавіч! — пісала
яна: — Як мы і дамаўляліся, пішу Вам пер-
шаю, каб падаць свой адпас ды паведаміць
сёе-тое і пра школу.

Як я і прадбачыла, школа аказалася ў
Горадзенскай вобласці, але ня ў тым раёне,
дзе я працавала машиনісткаю, а ў суседнім,
Горадзенскім і, сапраўды, зусім недалёка ад
Літоўскае мяжы. Чаму мяне прызначылі ў
школу іншага раёна ды яшчэ ў самы куток
яго? Тут, мабыць, не абыйшлося бяз умяшань-
ня абкома камсамолу, які імкненцца ўкамлек-
таваць, у першую чаргу, школы раёна, які
носіць імя іх вобласці.

Ціхі Стаяў

Аповесць

(Працяг, пачатак гл. у №№ 33 - 35)

Вёска Ціхі Стаяў і сапраўды, як Вы прад-
бачылі, знаходзіцца ў лясістай і балотністай
мясцовасці. Сярод вялікага мяшанага лесу
на калісці, нашымі продкамі, высечанай па-
ляне разъмісцілася яна недалёка ад балота,
Але гэтае балота, калісці багністасе, з шматлі-
кімі “чортавымі вонкамі”, з цягам часу падсох-
ла, засыпецілася перагнітымі дрэвамі й лісто-
тай ды патужэла. І ў некаторых месцах яно
зрабілася даступным для здабычы торфу, а ў
іншых — засталося багнаю з купінамі й люс-
тэркамі вады. Сама-ж паліна, як гавораць мя-
сцовыя жыхары, была расцягнена яшчэ ці
не пры Ягайлу, а можа і раней, але нікто дак-
ладна пра гэта ня ведае. Толькі сярод мясцо-
вых жыхароў жыве даўняя лягenda. Яе я рас-
кажу Вам у адным з наступных лістоў.

І скажу Вам, што дастацца ў гэты Ціхі
Стаяў ня так лёгка, як я меркавала. Добра,

што я мусіла заехаць на месца мае папярэдніе працы, каб забраць свае рэчы і разылічыцца з гаспадарамі кватэры. Гэта спрычынілася таму, што мой цягнік прыйшоў на патрэбны мне прыстанак у нядзелью раніцаю. Апынуўшыся з рэчамі на пероне, я звярнулася з пытаньнем да дыжурнага чыгуначніка:

— Як мне трапіць у Ціхі Стад?

Ён, зірнуўшы на мае рэчы, адказаў:

— Каб папасыці ў Ціхі Стад, Вам трэба сходзіць на рынак у мястечка і там палытаць, ці ёсьць хто адтуль. Рынак тут недалёка. Але з багажом Вы туды ня зойдзеце. Пакіньце багаж у камеры пераходуўвання, а сама йдзецце на рынак. Вы яшчэ маеце час: раней першае гадзіны з рынку ніхто не ад'яджае.

Я паслушалаася рады чыгуначніка. На рынку, які знаходзіўся за якіх два кварталы ад станцыі на цэнтральнай плошчы мястечка, стаяла з дваццаць ці дваццаць пяць вазоў з задранымі ўгару аглоблямі. А на вазох, як звычайна на рынку, розныя сельскагаспадарчыя прадукты. Добра, што ў рыначным тлуме і гармідары мне паразунаўча лёгка ўдалося знайсці хурманку з патрэбнай мне вёскі. Праўда, не з самой вёскі, а з суседняга хутара. Але хурман прывёз мяне да самай школы, якая стаяла трохі на водшыбе ад вёскі.

Гэта была звычайная хата заможнага селяніна, так званая пяціценка. Складалася яна з двух прасторных пакояў, кожны з якіх меў па чатыры вакны. Два вакны кожнага пакоя глядзелі на дарогу, што вяла з мястечка ў вёску Ціхі Стад. На гэтую-ж дарогу глядзеў і невялікі ганак з трымя сходкамі. Над ганкам на двух слупах трymалася стрэшка, другі канец якое ўпіраўся ў страху хаты. Страха хаты і ганку была пакрыта гонтаю. З тыльнай сцяны хаты-школы была прыбудоўка, якая раней, мабыць, зьяўлялася кладбоўкою ці клецыцю. Толькі ў ёй цяпер былі прарублены два вакны, трохі меншыя, чым у школе. Гэтая прыбудоўка мела асобны ўваход-ганак. У ёй кватараўала прыбіральщица школы, самотная ўдава Аксіньня. Акрамя сялянскай печы і стала, у кватэры былі два ложкі: адзін для Аксінні, а другі прызначаўся для настаўніцы, адгарожаны ад рэшты пакоя крамаю калярова заслонаю.

Сустрэла мяне Аксіньня, кабета гадоў трываліцца пяці ці салака. Яна адразу-ж выйшла на сустрач, як пачула, што да школы хтосьці прыехаў. Памагла хурману занесці ў кватэру мае рэчы.

Як толькі хурман ад'ехаў, Аксіньня спытала, колікі ён узяў з мяне за дарогу. І калі

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

я сказала, яна выгукнала:

— Жываглот! Сумлення няма ў чалавека. Двойную плату ўзяу!

— Нічога ня зробіш, — адказала я ёй.

— Даганіць і адбіраць назад ня будзем.

— А Вас хацеў бачыць адзін малады прыстойны чалавек, — паведаміла яшчэ Аксіньня. — Абяцаўся наведацца яшчэ сёньня.

Я не распытвала ў яе, хто такі. “Калі абяцаўся прыйсьці, дык прыйдзе і пабачу” — падумала я і пачала распакоўваць рэчы.

Аксіньня ў гэтых час, які пыталаася, ці я галодная, ці пад'ешы, пачала рыхтаваць пачастунак. Сходзіла, як я потым даведалася, у пограб, прынесла кавалачак сала, колца каўбасы і паўтузіна яек. Да стала аднекуль з запечка дробна наколаных дрэўцаў, распаліла на прыпеку агонь і паставіла на трыноўку скавараду з падрыхтаванаю яечнай.

Не пасыпела яшчэ Аксіньня паставіць яечню на стол, як у хату да нас ускочыў, нібы метэор, прыстойна ўбраны стройны хлапчына.

— Мір вам, я йзноў к вам! — прывітаўся ён з Аксіньнай. — Добры дзень, Соф'я Пятроўна! — звярнуўся ён да мяне.

“Ого, які прыкткі, — мільгнула ў мяне думка: — нават ведае маё імя і пабацьку”.

— Добры дзень, — адказала я, — Адкуль Вы ведаце маё імя і пабацьку?

— Прабачце, я забыў адзекамендавацца, — спахапіўся ён. — Я сакратар ціхастаўскае камсамольскае арганізацыі Юрка Шпак. А ведаю Вашае імя, пабацьку і прозвішча таму, што ўрайкоме мне сказали, што прызначаны ў нашу школу, і што Вы камсамолка. І я прышоў сказаць, што Вы ўжо ўзяты на ўлік у нашай арганізацыі.

— О, у такім выпадку, пахвалю Вашу аператыўнасць і спадзяюся, што з Вамі будзе лёгка працаўваць, — і падала яму руку.

— Ну, то сядайце падсілкуюцеся пасылья знаёмства, — запрасіла Аксіньня за стол.

— Дзякую, цётка Аксіньня, я не галодны. Але, каб настаўніца не падумала, што я грэбую ейнай кампаніяй, прысяду й я, — сказаў Юрка.

Скончыўшы падсілкоўвацца, я папрасіла Юрку, каб ён прайшоўся са мною па вёсцы, бо мне хацелася пабачыць, як яна выглядае. А Вам пра вёску я раскажу ў наступным лісце.

Як бачыце, не пасыпела я яшчэ распачаць працу ў школе, як сама папала пад апеку камсамольцаў.

На гэтым дазволю сабе скончыць ліст і

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

15

пажадаць Вам усяго найлепшага. Бывайце здаровы! Чакаю ліста ад Вас.

Ведамая Вам Зося Б."

IX

Пішучы Аляксею ліст, Зося не напісала яму пра ўсё, што адбылося з ёю ў першы дзень побыту ў Ціхастаўскай школе і ў вёсцы Ціхі Стаяў, куды яна пайшла з камсограм Юркам Шпаком.

А падзеі разгортваліся так:

Па дарозе ад школы да вёскі камсогр "бяручи быка за рогі", сказаў:

— Вам, як камсамолцы з немалым стажам, мушу адразу паведаміць ня зусім прыемную навіну. Навінаю гэта будзе для Вас, але не для мяне і не для тутэйшых камсамольцаў. Не хачу Вас пужаць, але скажаць аб гэтым — мой авбавязак. Вы, бязумоўна, чулі, што ў Беларусі пасъля вайны засталася нейкая нацдэмакія арганізацыя пад называю Чорныя Каты. Дык вось, група ці групка гэтих "катоў" дзейнічае і ў нас. За імі палюе даволі буйны алдзел органаў бясыпекі. Дык будзьце асабліва пільнымі і асыярожнымі, бо да Вас могуць звяртацца і адны і другія. Не папалзеся на вудачку "катоў".

— Што каты часам ловяць рыбу, хапаючы яе ротам ці лапамі, я чула, але ня ведала, што для гэтага яны ўжываюць і вудачкі, — пажартавала Зося.

— Што Вы ўмееце жартаваць, — засяяўся Юрка: — гэта добра. Але не забывайце і на пільнасць!

У такой: то сур'ёнай, то жартаўлівай, з ноткамі трывогі ў голасе, Зося прыйшла з Юркам невялікі адrezak дарогі ад школы да вёскі.

А уваходзічы у вёску, яны зауважылі ідулага наступач ім мужчыну.

— А вось да нас ідзе сапраўдны Кот, — зауважыў Юрка.

— Што?! — затрымкылася Зося: — сапраўдны "кот"?

— Так, сапраўдны Кот, брыгадзір тутэйшага калгаса "Прымежны" таварыш Котаў, — супакоіў яе камсогр. — Але ўсе ў нас завуць яго скарочана: Кот. Яго дзіве дачкі будуць у Вас вучыцца.

І звяртаючыся да брыгадзіра, які амаль падыйшоў ужо да іх, камсогр запытаўся:

— Куды Вы, дзядзька Кот, накіраваліся? Пазнаёмцеся з нашай новай настаўніцай. Гэта Зося Пятроўна Барысевіч, — адрапартаваў Юрка.

— А-а-а! — працягнуў брыгадзір. — Пры-

ехала ўжо настаўніца... Мянс завуць Рыгор Котаў, — прамовіў ён, падаючы настаўніцы руку.

— Я брыгадзір калгаса. Прыветна пазнаёміца з маладою настаўніцю. — А звяртаючыся да камсогра: — Іду ў поле паглядзець, якую дзялянку бульбы даць заўтра бабам выбіраць.

Развітаўся і пайшоў сваю дарогаю.

Развітаўшыся з брыгадзірам, Зося звярнула ўважлівы позірк на вёску. Яна ўбачыла звычайнія хаты, якія стаялі паабапал шыракаватае, але трохі скрыўленася вуліцы. Перад кожнаю хатаю відзён быў гародчык з краскамі й градкамі, адгароджаны ад вуліцы плотам. А перад платамі з абодвух бакоў вуліцы былі выкананы няшырокія — як пераступіць — ірвы. Над ірвамі, перад варотамі кожнага двара былі перакінутыя масткі без парэнчау.

Цяпер ірвы былі яшчэ сухія, бес вады, бо апошні даждж прайшоў тыдняў два таму. Але кожную вясну і кожную восеню ірвы бываюць паунюткімі вады. А вуліца вёскі ў такі час — поўная гразі, у якую пага чалавека ўгрузае вышэй костачак. І лодачак дзяўчатаў у такі час ня носяць, баяцца пагубляць іх у гразі.

Аб усім гэтым Зосі расказаў камсогр. Але гэта ня было для яе навінаю, бо калісьці, калі яна была яшчэ малою, і іхня вёска мела тую-ж бяду: гразь і ірвы.

— І Вам, Зося Пятроўна, трэба будзе... — ён зірнуў на Зосіны лодачкі, — або мяняць іх на чобаты, або, як і нашы дзяўчатаў, хадзіць у такі час у лапціках лазовых.

— О Божа! — выгукнула Зося: — Няўжо мне давядзенца вярнуцца ў сваё дзяцінства? — і разрагаталася.

Вёска была невялікая, двароў 60. Амаль пасярод вёскі быў перавулак, які перасякаў вуліцу, абодвымі канцамі выходзячы за сядзібныя участкі вёскі. У кожнай частцы гэтага перавулка былі пракопаны канавы. Яны адводзілі ваду з ірвоў кудысці на луг, ці на балота.

Калія перавулка, які цягнуўся ўправа, знаходзіўся будынак, які нагадваў звычайнія сялянскую хату, толькі большых памераў, і пакрыты быў не саломаю, а гонтам.

— Вось наш сельсавет, — паказваючы на гэты будынак, паведаміў Юрка. — Толькі сёньня ў ім нікога няма. Заўтра мы з Вамі зойдзем у сельсавет і залагодзім усе школьнія справы.

(Працяг будзе)

Антаніна Хатэнка

Зьдзічэлае рэха вясны

... А мая-ж ты кветанька,
 А мая-ж ты любая,
 У чырвона летанька
 Ой, цябе на згубу я
 Нарадзіла-песьціла
 Люляньюкаю-песьняю.
 Ножанькі здарожаны,
 Ручанькі зъняможаны...

**

... Адплывае белая пасьцеля.
 Бела дзеўка ручнікі пасьцеле.
 Да кранецца лёгкім веем Жыва
 Да зямлі збалелай літасьціва.
 А на лузе зацьвітае лотаць.
 Расьцілае дзеўчына палотны.
 І струменяць съветльяя съцяжыны
 З рук съятое жыватворнай Жывы.

**

... Ці прыйдзе да нашага краю
 Счарнелага
 Вясна, як прыходзяць хвалі да берага?
 Каторы гадочак бусловымі крыламі
 Б'еца надзея над чорнай магілаю...
 Між Небам і Процьмаю хісткаю
 кладкаю
 Ляжыць Беларусь... Не дакорам —
 адплатаю
 І нават ня жорсткімі стогнамі-
 праклёнамі,
 Ня ўсходамі жыта атрутна-зялёнымі,
 Ня жалем Айчына мая задыхаецца...
 Ей мроіца Воля і Песьня-вясняніца.

**

Под самы вільчак заляталі і ценькалі
 Сініцы, жытло апяваючы, некалі.
 Цяплеў журавель над спрадвечнаю студняю
 У парта і мудра. Бо мы-ж — ня прыблудныя.
 У гэтай зямлі — карані нашы чэпкія,
 І продкавы душы жывуць над палеткамі
 Ды льлецца паветра зьмярцьвелае, склепнае —
 Шчыруюць шыкоўна, ідэяя асьлеплены,
 Над намі, жывымі, дасъледчыкі рунныя,
 Вяскрылыя, з доляй бяздушна-атрутнаю
 Чуж-чужаніцы з прарочымі вуснамі,
 Жыцьця абаронцы з паглядамі вузкімі.

Ножанькі здарожаны.
 Ручанькі зъняможаны...
 А мая дачушачка,
 Пташка-шчабятушачка,
 Ягадка нясыпелая,
 Галованька белая
 А мая ты красачка,
 Зорка мая ясачка.
 Не згасайце, вочанькі,
 Проціў цёмнай начанькі...

**

У росах студзёных купаецца ночка.
 Зязюля кувае ў самотным гаёчку.
 Ня сыпіць белатвары анёл — немаўлятка.
 Яму — гэтаксама над прорваю кладка.
 Раскінуты роспачна ў съвет ручаняты —
 Расхрыстаны крыж — Акрылёны? Распяты?
 Ращчэплены атам.. Шчаплёнія пальцы.
 І съвечка ўтраплённая ў чорным палацы.
 .. У цёмным Сусьвеце устане Дзянніца.
 Чарпну съятлыні даланёю з крыніцы.
 Укленчу. І скажа съятая вадзіца.
 Ці суджана сыну майму нарадзіцца...

**

Зънямелыя вёскі, густыя прарэхі.
 У шыбіны б'еца зьдзічэлае рэха.
 Апалены лёс, як маланкай арэхі.
 .. А песьня гняздзе пад новыя стрэхі.
 А, можа, замова ў бездань ня кане?
 Трапечацца ў небе, над ціхай пакорай,
 Вясны і збавеньня вястун — жаваронак.
 Дзяўчата выходитзяць з дзяржаўнага змроку —
 Агонь ачышчальны паліць на пагорку.
 Цямрэча зімовая нікне, згасае.
 Вянок веснавы узыходзіць над краем.
 Плывуць карагоды. Гайдаюцца хвалі.
 Адпелі учора дзяўчо.. Пахавалі.

**

.. Не згасайце, вочанькі,
 Проціў цёмнай начанькі —
 Лёгкія пляўстачкі,
 Сонечныя зайчыкі
 На русавых костачках.

**

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

17

Донечка-съязінчака,
Яблынка ружовая..
Не аддам съябліначуку
У глухія сховы я.

**

Хусынку съціскаюць далоні нямая.
Над белай зямлёй — Чорны Дух лейкемії.
Ляціаць Саракі. Сорак выраўш птушак.
Над краем, дзе зывеку сяліліся душы...
На сорак дзяньюкоу малітоўна і скрушина
Заплакаць — матулі. А ветру загушкаць
Яе галашэнныне ў нямых цянётах,
Дзе нам паміраці дазволена ўпотай.
Пад зоркай Бяды, на глухім небакраі
Чыя памінальная съвetchка згасае?

**

... “Ня я б’ю. Вярба б’е. Праз тыдзень —
вялікдзень.

А, можа, і прауда ўваскращэнныне прыйдзе?
Святанчай вярбінкай дзяцьва гаманкая
Вялікае Сонца вясны уздымае.
Устань, вялікоднае Шчодра-Свяціла,
Над краем панурым, над крыжкам пахільм.
Над шэрай чарнобыльскай цёплай магілай,
Над цьёрдай уладай, што сорам згубіла.
Жыву. Алантаных ідэйнікаў донар.
Чарсьцьеве зямля пад падэшваю чорнай.
Над чэравам хіжай палескай пачвары —
нявінных пакутнікаў боскія твары.
Над ветразем белай юначае мары
ашчэрана здрадай цяжарная хмара.

— Дожджык, дожджык, крапані,
бабу з поля прагані...
Гуляе са съмерцю вясёла малеча.
Гульня-забаўлянка малечу калечыць.
Бо сонечны дожджык нясе нам ня вечнасць.

Дажынкі съялятый усходы калечаць.
— Дожджык, дожджык, перастань,
мы паедзем на растань...

Адплакала ў полі тужлівая каня.
Бабуля зямлі саграбла на растаньне
У клуначак белы дрыготкай рукою.
А могілкі дыхалі съятым спакоем.
Ручнік на крыжы, як абраз перад съветам.
З радзімы жанчына съходзіць разьдзетай.
Атрутная вопратка кінута долу.
Няма павяртаныя да крэўнага дому.
Зъбрайшесь, дзеткі. Даёка паедзем.
Каму мы патрэбны? Вялікім суседзям?
Старэйшым братам у замшэлай хаціне?
А дзе-ж нам стамлённыя душы пакінуць?

**

... Вялікая Пятніца. Чысты Чацвер.
Ці верне прырода цяплю і давер?
Ці скажа, дзе нашая доля начуе,
чаму ні зямлі, ні Сварога ня чуе?

Пайду. Акунуся на досьвітку золкім
У чисту вадзіцу. З халоднай палонкі
Выходзьма, народзе, на вольную волю,
дабром засяваці бацькоўскае поле.

У чисты чацвер і заганы, і съмецьце
павынесьцы з хаты, з падворка і клеці —
было для матулі адвечным законам.
І мне не забыща пра гэта да скону.

І мне-б ручнікі вышываці на покуць.
Мяне-ж спажывецкі вучылі галёкаць.

У небе нахабна паўзе пустазельле.
Ці мы тут нашчадкі? Ці... проста аселі,
з чужое зямлі пералётнае семя,
бязроднае, блуднае, мёртвае племя?

Субота Вялікая. Бела кашулі
дванаццаць дзяўчат-чараўніц апранулі,
сахою святанчай наўкола радзіны
вядуць баразну, каб усходы радзілі,
малітвай святанчай адпрачваюць ліха.
Трывожна ўздыхае зямля-парадзіха.

Калі Усяночная съвetchкі запаліць, —
агнём страпянецца балючая памяць.
Мая-ж ты зямелька, мая малітоўня,
калі салавейка свой голас прытоміць,
калі у бары ацішэ зязюля,
пакаюся горка. А хто мяне чус?

**

... Не аддам съябліначуку
у глухія сховы я...
Родная расіначка,
кропелька вясновая.
Апрану маліначуку
у вянку валошачкі,
твае, донька, вочачкі...

**

Хрыстос уваскрос. І званы абвясьцілі
Сусьеветную праўду адзінаю сілай.
Ды съмерцю хрышчоны Дняпро пачарнелы.
Над Веткаю звон, як напятыя нэрвы.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Вялікдзень. Цяпле зямное улоныне.
Надзея збудзілася ў хцівым палоне.
Распрострацуць крылы маркотныя гоні.
Бунтуе Ярыла съятую Пагоню.
У вуснах паганская дружыны ускрэсла
Забытая мной валачобная песня:
“Спадарыні рупнай,

сыночкам-малойцам
Нязгаснага шчырага весьняга сонца.
Дачушкам-нявестам — на долю красёнцы.
Люботы, спагаднасьці мужу ды жонцы.

Вялікдзень. Вялікдзень. Нястомнае сонца.
Матулінай веры жывої валаконцы.
Магічная споведзь зямлі і нябесаў.
Маё прасвятыльне. Праменъ майго лёсу.

Ня верыцца больш абяцанаму щасцю.
Пайду да радзіны съятой на прычасцце:
у храме баюся прыпасьці да крыжка.
...Хто й сёньня яшчэ маю Вербніцу
крышыць?

За дозы съмартэльныя ў гул
дэмманстрацый
Якімі рублямі бяздушина заплацяць?

Шарэнгі съляпый да бездані крочаць.
Крывёй захліпаецца ўночы сыночак.
Крыжуе растанье маўклівия зокны.
У гулкім бары грыбнікам не галёкаць...
Разъвеяўся попел балочых выжарын,
Як съвечкі, над краем гаротным Выжары.

... Зжаўцелае цела на жоўтым улоне.
Падбітымі птушкамі ўпалі далоні.
А хто-ж уратуе, сущэцьць, заслоніць? —
Бязылітасна трэбы зьбірае плутоній.

Маяж ты зямелъка, съляпая вязніца,
а я-ж над табою вярбінау ніцай
страчала дзянныціцу, вяла Мілавіцу.
Бывала, што сіл не ставала хрысьціцца...
Стайць на кладах адзінока капліца —
ня будзе каму за памерлых маліцца.
Кідаюся ў съвет, як у лютую пельку,
выгнаныніца любай съятое зямелъкі.

2

... У вянку валошачкі —
твае, доњка, вочачкі.
А май-ж ты сонейка,
нашто закацілася?
На зямельцы пёмненька

без цябе зрабілася.
Ой, зъ якога полечка,
родная зязюлечка,
галасок твой тоненьki
мне чакаць адкулячка?...

三

На Радаўніцу спаконвечнае Веча:
дзядоўскія душы лятуць на сустрэчу.
Засланыя белым цнатлівым абрусам
магілы — радзімкі маёй Беларусі.
Пад крыжкам высокім — съячоныя трэбы:
чырвоныя яйкі, акрайчыкі хлеба.
Пльве над магілай малітва съяцая.
Бабуля мая да мяне прамаўляе:

"У чорнай рацэ
ані плыні, ні броду,
збуцьвелі шляхі
стараражытнага роду.
Чырвоная кара
над гордым народам.
... Ці ўсё вам даруе
адрынуты пролак?"

Блакітам спльываюць Касмічныя рэкі...
Суровая праўда — бабуліны лекі.

“Запрэжаны люд
у тупыя аглоблі
і цісьне хамут —
неадольны Чарнобыль.
Гаючую сілу
балота пакішчыць,
пакуль маладое
распальваць агнішча.
Ня спралі вы дбайнага
лёсу кудзеляю.
Дрыгвою ускормлены
выбраўся нелюдзь.
Ці ён чалавечко
доляй надзеліць?
Ня горды народ —
паслухмяная чледзь.
У храме агня
загасае агніца.
Ідзі курганам
раніцой пакланіцца.
Да неба ўздымі
Адяжэлля руکі.
Паслухай Сусьвету
таемныя гукі...”
адрынуты продак.”

Бабуля ў празрыстым тумане растала.
Чаму пра сябе гэтак ведама мала?
У сyne страпянецца душа на дасьвецтvi.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

19

Ізноў аднадзёнкай мільгае па съвеце.

**

А там, за чарнобыльскай здраднай мяжою
Няспынныя круцяцца дзедавы жорны:
Часінай Ярылавай ніва рунее,
Даплатамі труннымі вёска панее.
Дуда пастуховая жаліцца-плача.
А што перайначыш? А хто перайначыць?
Ідзём нямінучым чарнобыльскім шляхам.
На сэрцы-вугольле пякучага жаху...
Ня лекуюць раныня юр'явы росы
І лесам бяздумным — "вопросы", "вопросы"...
А дозы і тэрмін даведзены крайній.
Давер крываточыць, хлусьнёю паранены.

Радзіма мая — прымусовая грэшніца,
прытулак даеш афіцарам і бежанцам.
Бадзянемся мы, твас дзеци бяздомныя,
і вечна пасыцім. Бо ня можна скаромнае.
Бо нас выракаюць на волю за кратамі.
Дратамі калючымі песьня расьпятая.
Бусылінныя гнёзды астылі над хатамі.
... На дрот і на зоны нязъменна багаты мы.

**

... Галасок твой тоненкі
пачую адкулечка?
Паявіся, дочачка,
пташка адляцелая,
хочь у небе кропачкай,
зорачкай нясьмелаю...

**

Крычаць груганы над халоднай спажываю...
А ў школе ізноўку — пра долю шчаслівую.
На вернасыць ідзяям дзяцтва прысягаете,
нібы і ня ў нас пачарнелі прагалы.
У съвеце балеснымі ні пекла, ні раю.
І толькі ашчаднікі рупныя знаюць:
нікто ад Чарнобылю не памірае,
нікога чарнобыльскі лёс не карае.
На целе спаганеным съпейнай Нароўлі —
Пакутнымі ранамі новабудоўлі.
Былыём зарастае дарога на Хойнік.
Знаменяне. Растаньне. Мой боль незагойны.
Ці стрэнне радзіма заплаканы ранак?..
Ці вызірне сонца з-за белых фіранак?..

З усьмешкай спагаднай ідзе адрачэнец:
лагоду-угоду наверсе ацэніць...
Нікто за раба не ўладкуеца лепей:

аддана ярлык свайму брату начэпіць,
растопча расаду матулінай мовы —
Грасеца трасянка у зычнай прамове.
Гукаюць па танныя транты спэцкрамы.
Сваіх дэпутатаў гадуюць спэцкамы.
Жыве прыпяваючы пан адрачэнец.
Хай дурні галодныя партыю чэрняць.
Ды што яны маюць? Абуджаны гонар?
А ён — з пэрспектывай. Бо ён —
прыручоны.

**

Ой, пайду я ў съвет. Не вярнуся.
За мной доля ўсёй Беларусі.
У далёкі съвет — не ў капейку.
Гора горкае кіну ў пельку.
Як пушчу стралу па ўсім съвеце:
Ясна лецейка хай прывеціць.
Сыцеражы, страла, ад маланкі
Маю вёсачку-паланянку.
... Завіла вянок на бярозе:
Не крапіце дол, горкі сълёзы.
Абдыму ямчай родну матку.
На зялёныя ды на съяткі
правяду куста зялянога,
дайце-ж мне віна маладога
Ой, пайду-зъягут. Не вярнуся
Ды русалінай абярнуся.
А як жыцейка закрасуе,
роднай нівачы прынясу я
ды жывой вады поўны прыгаршчы.
Чарнабог жыцьцё, ой, ня вынішчыць.
Я пайду-пайду па ўсім краі.
Красна дзвеванька ускрасае.
Сукня белая падвянецная,
у вачах — блакіт неба вечнага.
Ой, ня прывід я. А русалка.
Па зямлі блукаць стала змалку.
А дзяўчатањкі, мае сёстры,
Не пажаць усіх сярпом гострым.
Узмахнула ноч цёмнай грывай.
У кароне зор выйшла Жыві.
Выйшла вольная, бяз прымусу,
пакланілася Беларусі.
Абудзіўся край гул-ракою.
Ой, гудзе вясна талакою.

**

... а мая-ж ты кветачка,
а мая-ж ты любая...

Міхась Кавыль

Із агню ды ў полымя

(Раман. Пагатак у 33-м нумары "Б. Д.")

Быліца шостая

Арына Максімаўна Раманава, загадчыца студэнцкага агульнажытку, па старой звычы, супрацоўніцы "Органаў", — Спраукаў нікому пабочнаму пра сваіх падапечных не даваць. — не сказала праўду Язэпу Лабачу пра Клашу. На ніякі фронт Клаша яшчэ ня ехала, а спала моцна юнацкім сном на раскладушцы ў невялічкім пакойчыку.

Арына Максімаўна, убачыўши Лабача, адразу яго пазнала і ўнутранна скаланулася, як сабака, натрапіўши на заячы сълед. Ведала яна добра студэнта Лабача, які калісё жыву ў пакойчыку каля дэзвярэй, там, дзе жыве Клаудзія Пятрова з студэнткай Верай 1'ранкінай. Ведала Арына Максімаўна і тое, што Лабача выгнали із Педінстытута і забаранілі жыць і паяўляцца ў Варонежы. А ён вазьмі ды зьявіся... "Чаго-б гэта?.. Ды яшчэ хацеў пабачыцца з курсанткай сакрэтнага вучылішча. Тут штосьці пахне падазронасцю." І Арына, адправіўши Язэпа Лабача, пакавыляла ў сваю "канцылярыю", як яна ганарова называла сваю невялічкую "камнатушку", дзе і днявала, і начавала, часам не адна... Пасыпала яна да тэлефону, каб пазваніцу "куды трэба" пра зьяўленыне ў Варонежы "нарушыцеля паспартызы" і а, можа, і ня толькі "нарушыцеля", а німецкага лазутчыка... Ужо зняла трубку, але павесіла назад: стукнула ў галаву думка "дапрасіць Клашу"... Тут супрацоўніца "Органаў" прашляпіла. Пазвані яна "куды трэба", магчыма, Язэп Лабач із Варонежа ня выяхаў у Давыдаўку, а загрымеў туды, адкуль цяжка вярнуцца. Арына Раманава адлічалася непастаянствам харектару, нястрымнасцю ва ўсіх адносінах, самалюбствам і нераўнадушнасцю да маладых хлапцоў. Сама была грэшніца, але сужэнцу грахі не даравала. Калі даведалася, што яе суженец, асьпірант Педінстытуту Мікалай Мікалаевіч "круціца" з студэнткай Сьветай Івановай,, жонкай начальніка Абласнога НКВД, ня доўга задумоўвалася над tym, званіцу "куды трэба", ці не званіцу... Начальнік ня доўга ламаў голаў, як скруціць голаў Мікалаю Мікалаевічу: ляжала ў яго ў стале "Рэцэнзія" на книгу Мікалая Мікалаевіча Раманава "Статуя", дзе "крытык" звяртаў увагу "Органаў"

на вокладку кнігі, дзе "таварыш Сталін выглядае неікім замухрышкам..." Хаця у гэтым віна была мастака, а ня аўтара, Мікалаі Мікалаевіч апынуўся за кратамі. Арына для прыклёпу ўсплакнула, калі прыйшлі забіраць сужэнца, насіла "перадачу", пакуль "зраднік" сядзеў пад бокам, а як загрымеў у Сібір, стала прыглядатца да студэнтаў маладзенькіх, бо і сама была яшчэ маладая, усяго трыццаць гадоў. Тады прыгледзялася і да Язэпа. Ведала яна, як жывуць студэнты: радыя хлеба акрайчыку, а таму аднойчы запрасіла Лабача да сябе "пагутарыць па душах"... Настале стаяла чацвярцінка гарэлкі, на элекTRYчнай печцы пяклася яечня. Смачна пахла ў пакойчыку загадчыцы, і сама яна не пашкадавала надушыцца "трайным адэкаланёнам"...

Калі чацвярцінка апаражнілася, у галоўах завалодалі мазгамі алкагольныя чорцікі, Арына лягла на ложак і расхіліла ногі, прыкрыла шэрыя вочы нахварбованымі чорнымі павекамі... Язэп паглядзеў на распусніцу, ціхенька вылез із-за століка і гэтак-жа ціхенька адставіў табурэтку, якой Арына падперла дзіверы, і... зматаўся із агульнажытку. Зматаўся на заўсёды: знайшоў сабе танны пакойчык недалёка ад "Камінтэрна".

Перажыць абрэзу Арыне дапамагло наведваныне начальніка, сужэнца Сьвятланкі. Наведваўся ён ня часта, але ніколі не ўцякаў так, як Язэп... Начальнік хутка "прыеўся" Арыне. Стала яна "абыходжваць" сваёй увагай другога начальніка — "фізрука" мэдыцынскага тэхнікуму — Алёшу Новіка. Тады, да вайны, Алёша не адмаўляўся ад "дабрыні" Арыны, але вайна пераблытала ўсё і ўсіх. Алёшу Новіка па партыйнай лініі назначылі начальнікам "мэдыцынскіх курсаў". Падшыльдай гэтых "мэдыцынскіх курсаў" хавалася школа дывэрсантаў, куды трапіла і Клаша Пятрова. Алёша ад першага спаткання з Клашай "узяў яе на прыцэл". Арына хутка здагадалася, дзе "сабака закапаная": абнююхаў Алёшка сабе маладзейшую і прыгажэшую "сучку". Іначай пра сябе Арына Клашу не называла. І, перадумаўши званіцу "куды трэба" пра Язэпа Лабача, рашыла дапрасіць

ВЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

21

"сучку" і тады пазваніць "сабаку" Іванову пра "нарушыцеля паспартызаў", пра "ненадзейнасць курсанткі Пятровай" ды і пра "сувязь начальніка спэцшколы Аляксея Рыгоравіча Новіка з ненадзейнай Клаудзіяй Пятроўнай Пятровай".

Клаша спала ў пакойчыку, што знаходзіўся каля самых дзвініц. Спала моцным сном, якім могуць спаць толькі маладыя стварэнні. У сyne лятала ажно пад самыя хмары, якія былі чамусьці якісь чырвоныя. Можа таму, што лятала яна і ня ў сyne, а ляцела ўніз галавою праз ращчыненую дзвіверы самалёта. Ляцела ні жывая, ні мёртвая аж пакуль не ращчыніўся парапт і яе падкінула... То быў Клашы першы скакоч і палёт. Баялася яна скакаць, думала адмовіцца, але ня ўсыпела вымавіц слова, як рука інструктара піхнула яе ў дзвіверы. А прызямліўшыся, не магла нарадавацца, што ўсе страхі засталіся там, у самалёце, толькі саромелася спатыкацца з інструктарам. А ён сам спаткаў яе і сказаў, як-бы заглянуўшы ў яе душу: "Не прымайцесь, таўарыш Пятрова. Першы раз усе ў штаны напускаюць..." Абрэзілася Клаша за "ў штаны напускаюць" і адрезала: "А я ў штаны не напусыціла... Можаце праверыць..." Зарагатала і пабегла ў агульнажытак.

І, вось, спала і лятала. Прыйямлілася ў сyne ад моцнага груку ў дзвіверы. Усхапілася, паглядзела на сяброўку Верачку, што мясьцілася на раскладушцы, прахапілася і тая. Памкнулася Клаша бегчы адчыняць дзвіверы, але грукат спыніўся, дзвіверы ращчыніліся і пачуўся хрыплаваты голас Арыны Максімаўны: "Клаудзія Пятрова, на адной назе ў канцылярью!..." Дзвіверы хлопнулі, Клаша адно здрыгнулася, як перад скакком із самалёта. І да Верачкі: "Што-б гэта магло здарыцца? Здаецца, я ні ў чым не правінілася..."

Верачка Гранкіна, старэйшая за Клашу гадоў на трох і прыгожая, як і Клаша, дзяўчына, здагадвалася крыху, "што-б гэта магло здарыцца". Жыла яна ў агульнажытку другі год і ведала, якая "цаца" загадчыца агульнажытку. Ведала, што Арына Максімаўна мела "шупы-муры" з Алёшам Новікам, а той здрадзіў ёй, бо закахаўся ў маладзенчыкую курсантачку Клашу. А што ён закахаўся, ўвесь лз'ючы батальён толькі пра гэта і балабоніў. Верачка, як і ўсе балаболкі, была-бы супраць, каб начальнік Алёша, як яго ўсе клікалі, з'явіўся на яе ўвагу, але на Клашу ня гневалася за тое, што яна стала выбранніцай Алёши, ды ўсе-ж... Ды ўсё-ж зайзд-

расьць падштурхнула яе пусьціць паміж Клашай і Алёшам чорную кошку, і Верачка прамовіла: "Арына Максімаўна — любоўница Алёши. Май гэта на ўвазе і ідзі..." Клаша натапырыла свае "бухматыя чмялі" на Верачку, якая нацягвала на вочы шэрае адзіяла, і пырснула: "Алёша?.. Калі вы ўсе памяшаліся на Алёши, дык не залічайце мяне ў сваю хэйру."

— Ну, вось, ты якая гарачая, Клаша, — стала апраўдвацца Верачка. — Я-ж хацела як найлепш: каб ты ведала, што казаць Арыне...

Клаша ня стала слухаць Верачку і зачыніла за сабой дзвіверы. Неўзабаве яна сядзела ў прапахлым табачным дымам пакойчыку за невялікім столікам насупраць загадчыцы. Арына, "мать солдатская", як яе завочна называлі дзяўчата, нэрвова зацягвала дымам папяросы, абмацвала час ад часу Клашу касымі паглядамі, быццам абдумоўвала, за што яе ўкусіць, маўчала. Клаша таксама маўчала, чакала пытанняў, а пасля ня вытрымала і запытала: "Для чаго вы, таўарыш Раманава, мяне выклікалі? Калі што паважнае хочаце спытаць, дык пытайце, бо я мушу зьбірацца на заняткі. Калі-ж наконт Алёши, дык ён для мяне ноль бяз палачкі. Я маю нарачонага..."

— Вось, я і выклікала цябс, каб пагутарыць наконт твойго нарачонага.

— А якая Вам справа да майго нарачонага?

— А такая справа, як твая справа да Алёши...

Клаша пырхнула, памкнулася ісці, але Раманава затрымала яе за руку, якая ляжала на стале, кажучы: "Не гарачыся, прыгажуня, паслухай старэйшых, можа, трошкі разумнейшых..."

Клаша паслухала і слухала, ня верачы сваім вушам:

— Твой нарачоны, Язэп Міхайлавіч Лабач, нядаўна быў тут, пытаўся тра цябе...

— А што Вы яму сказалі?..

— Сказала, што цябе тут няма, што ты паехала ваяваць...

Клаша ізноў ускочыла, гатавая ўзарвацца ад злосці, і крыкнула:

— Ёы, "мать солдатская", апошняя паскудніца...

Клаша не баялася абражаць Арыну Максімаўну, бо ведала ад Алёши, што іхнюю "каманду" не сягоніння-заўтра адправішь у тыл ворага. Арына Максімаўна таксама ўскочыла

і, стукнуўшы кулаком па сталу, зашыпела:

— Ты не абражай мяне, саплівая, а станавіся на калені і дзякую мне, што я адправіла твойго спакусіцеля з счастыкай запазухай!” Клаша акамянела, галава закружылася, яна ледзь утрымалася на нагах. Арына Максімаўна задаволена пазірала на пабілеўшую Клашу і рашыла дабавіць сваю, як яна думала, саперніцу: “Ты ведаеш, каго ты выбрала сваім нарачоным?”

— Ведаю... І ў Вас не папытаюся, каго мне выбіраць...

Арына Максімаўна, быццам, і ня чула Клашыных слоў, сцябала Клашу скрыпучым голасам, надушаным съярдзочым тутунёвым дымам:

— А ты ведала, калі “выбирала”, за што Лабача выгнала із Пэдістытуту?

— Што Вы кажаце, Арына Максімаўна?

— ужо лагадней ціха прамовіла Клаша.

— Тое, што ты чуеш... Выгналі яго і із Варонежа. Ен ня меў права прыяжджаць сюды на спатканыне з табою. Я як савецкі чалавек мусіла паведаміць у міліцыю, але не пазваніла, бо... Я ня ведаю, чаму не пазваніла...

— Но, што?.. Угадала я, ці не?..

І Клаша падбегла да Раманавай, пацалавала ў скронь і пабегла, выціраючы рукою вусны. У пакойчыку бухнулася на ложак, бухнулася так, што ажно іржавыя спружыны залемантавалі і перапалохалі Верачку.

Клаша не адзывалася. Уся яна была ў такім стане, як перад першым скачком із самалёта. Яе калаціла не ад страху, а ад пачутага пра Язэпа Міхайлавіча. “Няўжо гэта праўда?” — сівідравала мазгі пытаныне, але адказу ніхто ня мог даць. “Не, я яго мушу злаўіць. Ен яшчэ ў Варонежы... Ен мне скажа ўсю праўду... Скажа.” І Клаша ўсхамлілася з ложка і пасьпешліва пакрочыла да дзівярэй.

— Куды ты? — з трывогай у голасе запытала Верачка.

— Я зараз вярнуся...

**

Арына, “мать солдатская”, Клашу “раскусіла”: Клаша закаханая ў “ворага народу”, Клашы ня мейсца ў школе дыверсантаў. Арына пазваніла, “каму трэба”. Доўга на другім канцы ніхто ня браў слухаўку. Нарэшце раздобраўся і, як выстраліў у трубку: “Слухаю”! У Арыны ажно слухаўка адскочыла ад вуха. “Слухаю” сказаў ня Ваня Іваноў, не

начальнік НКВД, а яго “палавіна” Сьвятланка. Арына памкнулася павесіць трубку, але хутка перадумала: “Я праз яе можна сказаць уграбіла свайго, няхай яна папсіхуе” — і ў трубку: “Я, Арына Максімаўна Раманава, хацела-б па-сакрэту пагутарыць з Ванем Івановым...”

— З Ванем? — абурылася Сьвятлана. — Для ўсіх сваіх знаёмых ён Іван Іванавіч, а ля Вас “Ваня”. Даўно ён такім стаў?..

— А ўжэ-ж не сягоныня...

— Цікава... Дзякую за вестачку, але “свідніе” Вам назначыць не могу: Ваня ў адэздзе...

Арына Максімаўна, атрымаўшы “ад варот паварот”, не супакоілася. Не з такога яна была дзясятка, каб дазволіць ворагам савецкай улады гуляць на волі. Хаця яшчэ было ранавата грукаць у дзіверы начальніка “Мэдышынскай школы” Алёшы Новіка, які жыў праз калідор, насупраць канцылярыі Раманавай, але справа была неадкладная, і Арына Максімаўна пастукала.

Клаша ў гэты час саскочыла з трамваю на прыпынку каля вакзалу і пабегла ў залю вакзалу, а там паспрабавала без чаргі пралезыці да касы. На яе закрычалі некалькі “хваставых” мужчынаў, каб стала ў чаргу. Клаша папрасіла прабачэння, сказала, што яна не патрабуе білета, а хоча толькі запытала у касіра, ці адыйшоў цягнік на Тамбоў. Тады яе прапусьцілі, і яна пачула: “Толькі што адыйшоў.”

У роспачы накіравалася яна на пэрон, каб пераканацца ў пачутым, але дзіверы былі замкнутыя. Там, за дзівярыма, пачулася грукаценьне колаў, скрыгат тармазоў, і Клаша ўбачыла праз шкляную верхнюю палову дзівярэй вайсковы эшалён. Калі эшалён затрымаўся, із вагонаў з кацялкамі ў руках сталі выскакваць маладыя чырвонаармейцы. Яны падбягалі да дзівярэй, тузалі за скабу, а ўбачыўшы Клашу, крычалі: “Адчыні, красуня!.. Кіпяточку шкадуеш: зачынілася”. Клаша памахала ім рукою і пайшла ў працілеглыя дзіверы, асуджаючы нерастаропнасць жалезнадарожнага начальніства, якое ня дбае пра абаронцаў Радзімы. Ня ведала Клаша, што бак з кіпенем знаходзіўся ў другім памешканні. Чаго-чаго, а вады для абаронцаў Радзімы не шкадавалі.

З невясёльмі думкамі вяргталася Клаша ў агульнажытак.

Злавалася ня так на Язэпа, як сама на сябе за “неабдуманы пасьпешлівы крок”. “Ча-

го гэта мяне чэрці панесылі із дому, як тую казу, што сарвалася з прывязі і пабегла ў капусту? Сядзела-б дома — прыйшоў-бы, ні-дзе-б ня дзеўся. А зараз лічы ўсё кончана. Шукай сабе, дурнёха, другога... Алёшку, Ваньку. Ды што іх шукаць? Самі знаходзяцца. Хоць-бы і гэты начальнік Алёшка. І стройны, і адукаваны, і ня дурны, кажуць, але-ж не Язэп... Баліць сэрца, хоць... хоць... А што, каб адпраесіца на пару дзён і паехаць у Да-выдаўку? Ен яшчэ, бадай, дома. Але, якую паважную прычыну прыдумаць, каб адпусьцілі? Сягоныня будзем ізноў скакаць з па-шутам. Вось, каб парапашут не раскрыўся..."

"Чацьвёрка" затрымалася ў рабочым пасёлку "Камінтэрну". Маладыя і старэйшия пераважна жанчыны пайшлі да выйсьця. Клашка таксама зълезла. Ідуцы ў агульнажытак, думала тую самую думку: што рабіць? Але так і не прыдумала нічога, чаму-б начальнік паверыў і адпусціці.

Верачка спаткала Клашу вылупленымі блакітнымі вачыма і дрыготкімі голасам: — Што з табою творыцца, Клаша? Ізноў прыходзіла "мать солдатская"... Да начальніка мусіш "на адной назе"...

— Якая яна "мать солдатская"? Сыцень-кі Разіна яна "мать"... Нікуды я не пайду. Пайшлі яны ўсе к чортавай мацяры! Паеду дадому, і няха яны мне пацалуюць...

Верачка развязала рукамі, села за столік дапіваць гарбату, а Клаша выцягнула із пад раскладушкі чамаданчык і стала кідаць туды свае дзявочыя "прычындалы". Верачка памкнулася сказаць: "Ня псіхуй, Клаша", але затуліла вусны, бо ў дзіверы пастукалі. Клаша не звяртала на стук увагі, изрвова зачыняла чамаданчык. Дзіверы адчыніла Верачка.

"Калі Магамет ня йдзе да гары, гары ідзе да Магамета". — З усымешкай прадэклімаваў Алёша стары, як той Магамет, выраз і, убачыўшы зборы Клашы, спахмурнеў. Уставіўся запытальна вачыма на Верачку. Тая съцепанула плячмі: "Нічога ня ведаю". Тады да Клашы: "Клаўдзія Пятроўна, сягоныня мы яшчэ ў тыл ворага не паляцім. Сягоныня ў 10 ноль-поль апошня скаккі. Так што, ранавата стала пакавацца..."

Клаша прысела на раскладушцы, запрасіла Алёшчы прысесыі на табурэтцы, але ён падзякаваў і папрасіў Верачку "выйсьці на хві-

лінку". Верачка хутка выканала просьбу, пад дзівярыма не падслухоўала сакрэтаў, а зайшла ў прыбіральню. Аляксей Рыгоравіч Новік на просьбу Клашы, дазволіць ёй зъезьдзіць дадому, адказаў катэгрычна "нет". "Папершае, — казаў ён — немцы ўжо набліжаюцца да Варонежа, а, па другое, мы хутка паліцім выконваць заданье..."

Клаша стала распакоўваць чамаданчык, а Новік запытаў: "Хаця я ня вельмі веру Арыне Максімаўне, бо добра, здаецца, яе бедаю, але раз ад яе паступіў "сигнал", я адмахвацца ад яго не магу і мушу запытатць: ці праўда, што ты, Клаша, маеш нарачонага, які... ня наш чалавек?" Клаша хутка зреагавала: "А не абвінавачвала Вас Арына Максімаўна ў tym, што Вы закахаліся ў сваю курсантку, у якое маецца нарачоны, "ня наш чалавек"?.. Аляксей Рыгоравіч зачырванеўся, бо Клаша як у воду глядзела, але засупярэчыў: "Хто табе, Клаўдзія Пятроўна, такую дурніцу сказаў? Калі чалавеку нехта падабаецца, дык гэта не азначае, што ён у таго "нехта" закаханы. Ды адкуль Арыне Максімаўне ведаць, у каго я закахаўся?

— Усе дзяўчата пра гэта плявузгаюць. Арына Максімаўна мае добрыя вусы. І язычок... Ей, мабыць, баліць, што Вы ў мяне закахаліся, а таму і выдумляе усялякіх нарачоных, пра якіх я і ня съніла...

Аляксей Рыгоравіч ня быў-бы энкэвадэншнікам, каб не здагадацца, што Клаша ведае пра яго сувязі з Арынай Максімаўнай, а таму ўзяў Клашу за руку і, моцна пацікаючы, далікатна прамовіў: "Забудзем пра гэтую гутарку. Толькі не забудзь, Клашуня, што я цябе... паважаю.

"Паважаеце? — перапытала Клаша і, на-тапырыўшы чырвоненкія вусны, пакрыўдженым голасам прамовіла: "Као ѿи мяне паважалі, не сказалі-б "нет", а дазволілі зъезьдзіць дадому..."

Аляксей затрымаўся каля дзівярэй, паглядзеў прысталына на Клашу, якая засмучаная стаяла каля століка, вагаўся над пытаннямі: "дазволіць і прыблізіць да сябе", ці "недазволіць і..." Рашыў дазволіць: "Клаша, можаш ехаць, але заўтра каб была тут..."

(*Працяг будзе*)

Мой побыт на Беларусі

У жніуні 1989 году я меў магчымасць адведаць свой родны край не як турыст, але як госьць, прыехаўшы да сваіх родных, у сваю вёску, дзе радзіўся, дзе рос, дзе хадзіў у пачатковую школу, а пасля, у часе Другой сусветнай вайны, паступіў у Маладэчне ў гандлёвую школу.

Для тых чытаочоў, якія ніколі не былі, а мо нават і ня ведаюць, дзе знаходзіцца Маладэчна, дык гэта 75 кіляметраў на паўночны-захад ад Менску. Зноў-жа трэба успомніць, што ў палове дарогі з вакна вагону можна ўбачыць хатку, якая цяпер сталася народным музэем, дзе жыў і працаваў наш слаўны паэт Янка Купала.

Вязынка для беларусаў, як "Дызнылэнд" для амэрыканцаў. Яна прываблівае сюды што год дзясяткі тысяч ня толькі беларусаў і людзей з суседніх рэспублік, але таксама тысячи замежных турысаў. Аб ёй складаюцца песьні, легенды. Не хапае слоў, каб апісаць малітніцы краявід: лясныя пагоркі, курганы, невялічкія вазёры, якія мільгаюць перад вачыма, калі падажджаеш і мінаеш Вязынку.

"Вязынка", — піша М. А. Чарскі ў кнізе "Вязынка" (Выдавецтва "Полымя", 1986) гэта скарбніца, у якую сабраны: водыр нашых ніў, сенажацяў, лясоў, гэта — летапіс жыцця народа з яго звычаямі, марамі, імкненнямі, барацьбой, перамогай. Вуснамі Я. Купалы гаворыць Беларусь".

Прыгожыя слова, як і сама Вязынка. Але, хто ведае, што на гэта сказаў-бы Янка Купала, каб мог ён пачуць, што амаль уся Беларусь, а асабліва моладзь і большасць інтэлігэнцыі сягоння гавораць не яго вуснамі, а вуснамі Пушкіна, Дастаеўскага.

У першы тыдзень побыту ў Маладэчне я даведаўся з рэкламы вячэрніх газэты, што тут ёсьць "Беларуская хатка", адчыненая для ўсіх кожны чацвер а 7-ай гадзіне вечара. Я хутка пазнаёміўся з кірауніком "хаткі", маладым хлопцам Міхасём, які, як пазней аказала хадзіў у тую самую пачатковую школу, што і я ў вёсцы Палачаны. Ён мне хутка расказаў, што ў гэту Хатку прыходзяць ня толькі маладыя, але і старэйшае грамадзтва. Мэта зборак — беларуская мова, літаратура, мастацтва, а таксама дыскутуюць і іншыя спрабы штодзённага жыцця. Мая сустрэча з кірауніком "Беларускай Хаткі" адбылася ў яго памешканыні. Перш, што кінулася мне ў

вочы, гэта вялікая Пагоня. З левага боку партрэт Я. Купалы, з правага — Я. Коласа. На другой сцяне партрэт М. Багдановіча і шмат іншых беларускіх паэтаў, пісьменнікаў і народных герояў-дзеячоў. Было шмат партрэтаў, краявідаў, апрацованих малярамі-мас-такамі сέньняшняга Маладэчна, з якімі я меў гонар крыху пазней пазнаёміцца і пагутарыць. З вялікім энтузіязмам яны гаварылі аб перабудове, аб беларускім адраджэнні і якія яны спатыкаюць перашкоды. Бадай самая галоўная і адначасна балючая — абыякавасць людзей, і дзеля таго прагрэс вельмі павольны.

Наступнага вечара Міхась — кіраунік "Хаткі" — быў заняты іншымі грамадзкімі справамі, дык мною заапекаваўся малады мастак (таксама Міхась), які паказаў мне сваю студию і некалькі прыгожых малюнкаў. З вялікім гонарам я атрымаў ад яго адзін малюнак як падарак у час нашай сустрэчы. Пазней ён запрапанаваў мне пайсыці на рэптыцию "Кастусь Каліноўскі", якая адбывалася ў клубе чыгункі.

Пасля рэптыцыі мы доўгі час яшчэ стаялі на падворку, любаваліся прыродай і ў цэпльым жнівенскім вечарам. У вясёлай і сяброўскай атмасфэры я павіншаваў "Кастуся Каліноўскага" з яго патрыятычна-драматычнай адозвай да беларускага народу з пад "шыбніці". "Гэта адозва — гаварыў я, — павінна разчулыць сэрцы найбольшых пэсымістаў, ды крануць, як кажа прымаўка "за жывое", давясыці слухачоў да сылёз і прышчапіць яшчэ большую любоў да свае мовы, народу і нашага краю. Толькі тады, калі мы пачнём ганарыцца нашымі продкамі і іхнім адвечным змаганнем за лепшую волю, долю, за справядлівасць, мы сустрэнем лепшае заўтра і зоймем сваё пачэснае месца сярод іншых на-подаў". Да нашай гутаркі далучыліся два студэнты, з якімі я пазнаёміўся і даведаўся, што яны прыехалі з Менску, каб са мной спаткацца. Гутарка вялася на розныя тэмы, — мы раўнялі, парайонуvalі сёньняшнюю адукцыю і яе тэхніку, гаварылі аб іх студэнцкіх абставінах, недахопах, цяжкасцях, аб самой перабудове, адраджэнні, і што гэта ўсё прынясе нашаму беларускаму народу.

Кожнаму ведама, час у вясёлай кампаніі ляціць без аглялкі і, каб хоць крыху прадбу-жыць наша пешаходнае падарожжа, там-сям

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

25

мы супыняліся, тады паважная гутарка перапліталася анекдотамі, жартамі, і рэха съмеху кацілася ў няведамую даль па шырокіх вуліцах маладэчна.

На падыходзе да таго месца, дзе калісъцы стаяла Гандлевая школа, мае думкі, як тыя нястрыманыя коні, ляцелі у мінуласьць. І хто ведае, дзе-б яны затрымаліся, каб я ня гляннуу у фок Міхася-мастака і пад расхрыстаным яго пінжаком ня уоачуу прышпленую да кашулі эмблему — Пагоня з надпісам “Жыве Беларусь”. Мае коні, якія рваліся з успамінамі ў далёку мінуласьць, раптам затрымаліся — быццам-бы па загаду рыцара Пагоні. Я яшчэ раз глянуу на круглу, дыямэтрам крыху больш ангельскіх 50-т пэнсаў Пагоню і, каб затрымаць сантымэнтальнае падарожжа ў маладыя школьнія гады, спытаў Міхася, дзе можна купіць гэтую Пагоню, бо я хацеў-бы завесьцы некалькі ў Англію як падарунак сваім сябром. Міхася крыху задумаўся, паківаў галавой і адказаў, што, на вялікі жаль, дамаганыні Пагоні перавышаюць іх выраб і на гэта трэба чакаць даволі доўга. Але, прайшоўшы некалькі кроکаў, ён затрымаўся, зняў са свае кашулі Пагоню і быццам, дэкаруючы мяне, прычапіў яе да майго пінжака. Ён моцна паціснуў мою руку і сказаў: “Ад Міхася-мастака для паважанага госьця з Англіі — Алеся”. Я яму шчыра падзякаваў і, каб падтрымаць далейшую гутарку (бо ўспаміны мінуласьці зноў пачыналі мільгача прад маімі вачыма), я спытаў Міхася, ці гэта тут дазваляецца? На вуснах яго пракацілася нейкая ўсьмешка, і ён адказаў: “Дазваляеца, ці не, але, як бачыш, мы яе носім”. Пасыля некалькіх хвілін ён з той-же самай ўсьмешкай пачаў мне расказваць, што аднойчы і толькі раз затрымаў яго міліцыянэр у Менску і загадаў яе зняць. “Пагоню ці кашулю — спытаў міліцыянэр Міхася. Той, відаць, не пазнаў жарту і больш паважным і аўтарытэтным голосам загадаў яму зняць Пагоню. Але, як аказалася, нашага маладога мастака ня так лёгка запалохаць, ён пачаў упірацца ды “таргавацца” з міліцыянэрам. Той урэшце здэцыдованым голосам паўтарыў трэці і апошні раз зняць Пагоню, ды толькі! Але і наш мастер аказаўся таксама “ўпарты” і адказаў міліцыянэру крыху павышаным голосам, што, калі думаеш, што можаш зняць, дык папрабуй! Той, глянуўшы на Міхася з ног да галавы, махнуў рукою, нешта мармынуў сабе пад носам, ды сказаўшы: “Пайшоў ты к чорту” — адварнуўся і пайшоў... Мне зноў хацелася паціснуць руку Міхася і ска-

заць “Малаічына”. Дай Бог каб у нас было ѿльш такіх Міхасеу і каб яны николі ня зводзіліся!..

Эйблжаючыся да канца нашага падарожжа, я яшчэ меу прыемнасць пазнаемца з адным маладым мужчынам, які, як пасыля аказалася, быў журналістам з радыё БССР у Менску. Вымаючы з верхняи кішэні пінжака сваю рэпрэзэнтанскую картку, ён сказаў, што прыехаў спэцыяльную з Менску, каб зрабіць са мною інтэр'ю, запісаць гэта ўсё на плёнку. “Чаму-ж не” — адказаў я. Але, паколькі гэта была ўжо позная ноч (а я таксама тут госьць), я мусіў спытацца сваёй плямінніцы. Яна, як заусёды, была вельмі гасцінная, хутка прыбрала нам асобны пакой і ветлівым голосам запрасіла журналіста зайсьці. Плямінніца зачыніла за намі дзвіверы, і журналіст выніў магнітафон, і мы началі размову. Наша гутарка ня была фармальнай, або падрыхтаванаю. Усё гаварылася, як кашуць, “проста з моста”. Праз нейкіх 30 хвілінаў ён выключыў магнітафон (магчыма, каб даць мне адсаннуцца) і заўважыў, што прайшло больш як 40 год, а я добра валодаю беларускай мовай. Таксама яго дзівіла, што праз увесь час нашага інтэр'ю я ні разу ня глянуў на якія-небудзь запіскі, а ўсё гаварыў з галавы. “Ці я ня пішу што небудзь у газэты або журналы?” — урэшце спытаў ён мяне. — Так, — адказаў я. — Будучы яшчэ вучням 5-га класу пачатковай школы ў Палачанах, я быў адказным рэдактарам “сыеннай газэткі”, а пасыля ў Маладэчне я належала да гуртка маладых пастаў і пісьменнікаў.” І я прядклямаваў яму некалькі сваіх вершаў. Але, магчыма, найбольшым майм дасьведчаньнем у напрамку літаратуры і мастацтва была праца з Хведарам Ільяшэвічам у так званым пераходным лягеры Д.П. у Нямеччыне, у Ватэнштэце. Там, што тыдня мы наладжвалі літаратурна-мастакція вечары ў форме “жывой газэткі”, дзе мае вершы і фэльятоны былі вельмі папулярныя. На вялікі жаль, мой “настайнік” і супрацоўнік — Хведар Ільяшэвіч — паэт, пісьменнік і магістар фільязофіі загінуў трагічна ў аварыі ў даволі маладых гадоў свайго жыцця ў 1948 г.

У наступных словамах нашага далейшага інтэр'ю журналіст, як-бы ня думаючы, спытаў: “Я ведаю, што ў часе Другой сусветнай вайны вы вучыліся ў Маладэчне ў Гандлевай школе. Але, якім чынам вы апінуліся ў Нямеччыне? Добраахвотна, ці вас вывезэлі прымусова?” Я, добра падумаўшы, адказаў: “Пражыўшаму некалькі год пад “сталінскім сонцам” вялікага прымусу на вываз не было

патрэбы.” Ён выключыў свой магнітафон і падзякаваў мне за мой час, а таксама, адыходзячы, перапрасіў маю плямінніцу за нявыгадны час яго прыбыцця.

Плямінніца пачала падрыхтоўваць вячэру (хаты было ужо бліжэй раніцы), а я тым часам выйшау на вэранду, каб падыхаць сьвежым паветрам і даць сэрцу крыху спакою. Вакол мяне была абсолютная начная цішыня, і неяк маркотна стаяў я адзін і ўглядзеўся ў далёкае сінле неба. Там-сям у вокнах яшчэ блішчэлі з-за фіранак малых аганькі. Вечер лёганька павяваў і і калыхаў лісткі дрэў, якія стаялі ўздоўж тратуару, спусціўшы свае змучаныя кароны ад штодзённай сяпякоты. Атраснуўшыся ўрэшце ад пылу грузавых машын і аўтобусаў, яны безтурботна драмалі, так як і дрэмлюць людзі. Калі шашы, неякіх сто мэтраў ад нашага будынку, час ад часу па дарозе праходзіла маладая пара, трymаючыся за руکі — пэўна вяртаюцца з пагулянкі. А я стаяў далей на вэрандзе і без канца ўглядзеўся ў гэтае цудоўнае неба, як быццам-бы нечага шукаў, але ня ведаў чаго. Яшчэ адна пара прамінула наш будынок і вольным крокам павярнула ў той бок, дзе калісьці стаяла Гандлёвая школа. Гэтым разам і я ў думках пакроху у сълед за імі, трymаючы за руку сваю прыгожую студэнтку. Вечер развеўваў яе доўгія косы, закрываў яе вочы, і яна элегантным рухам аднай руکі адкідала іх назад. Як і калісьці, мы падыходзілі да таго месца, дзе заўсёды разьвітваліся да заўтрашняга дня. Але гэтым разам неяк хадзелася, каб дарожка працягнулася, каб ёй не было канца. Але вось ужо і жалезна-чыгуначны масток, дзе крыжуюцца дарогі. Мы спыніліся. Я, як ніколі, ўглядзеўся ў яе сінія вочы і хацеў ёй нешта сказаць, але не хапала слоў. Замест, я яшчэ мацней паціснуў яе руку і, быццам-бы у адказ, яна прытулілася бліжэй да мяне. Пульс яе біўся мацней, і я мог чуць рытм яе сэрца. Раптам нашы вусны зыліліся, і я адчуў цяплыню яе цела. Пасьля мы стаялі моўчкі праз некалькі хвілін і ўгладаліся адзін у другога вочы. Урэшце, я здолеў вымавіць “бывай”, але вярнуўся і яшчэ раз пацалаваў яе прагнія, мягкія вусны. У яе прыгожых, але гэтым разам сумных вачах, пакаціліся сльёзы, якія яна выцірала рукою і шэптам маўляла — “бывай — буду чакаць”. Я, прайшоўшы, аглянуўся назад, а яна стаяла там, мажаючы гэтым разам белай хустачкай, і яе словаў даліталі, як рэха, “буду чакаць, буду чакаць...”

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

I хто ведае, мо’ блізка ці далёка ў гэту жнівенскую ноч і яна стаіць, як і я, і ўглядаецца ў гэтае сінле неба, і мо’ таксама нечага шукае і ня ведае чаго...

Мая галава яшчэ шумела ад хмелю даўніх пацалункаў, і я не пачуў, як з заду заскрышлі дзіверы. Цёплая рука абняла мяне за шыю, і мая плямінніца, быццам чытаючы мае думкі, сказала цікім, спакойным голосам: “Дык пэўна ўжо яна ня прыйдзе”. Узяўшы яе за руку, як калісьці студэнтку, мы ўвайшлі ў пакой і быццам сам сабе я сказаў: “Ня прыйдзе, — мо’ лепш і ня тоэба...”

На заўтра быў дзень адпачынку, і я пастанавіў адведаць сястру ў вёсцы дзе я родзіўся. Увечары я вярнуўся ў Маладэчна, і мяне сустрэла на панадворку наша суседка і бажылася і клялася, што яна ўпоўдзень слухала радыё і із Менску пачула мой голас. “Ня ведаю, — адказаў я. — Сяньня я быў у Плачанах...”

Людзі Маладэчна вельмі гасцінныя: дабрадушныя і памяць аб іх у мяне застанецца надоўга. Ня гледзечы на штодзённыя недахопы ў магазынах, яны вясёлыя і жартаўлівые. Адно, што найдаўжэй застанецца ў маёй памяці, гэта вечар, калі 14-ці гадовая дзяўчына — дачка маёй плямінніцы — запрапанавала паказаць мне адзін з прыгожых паркаў, з рознымі разрыўкамі і гульнямі для дзяцей. Спацыруючы з ёю, я зауважыў, што амаль кожны праходжы прыгладзеўся, што гэта такое ў мяне на кашулі. Я дзеля цікалася спытаў сваю праваднічку, можа быўло-блепш для яе, калі-б я зыняў і палажыў у кішэню Пагоню. Яна крыху скрыўдженым позіркам глянула на мяне і адказала: “Дзядзя, тым, чым гардзіцесь вы, тым самым гарджуся і я”. Былі гэта найпрыгажэйшыя для мяне слова на працягу майго побыту на Беларусі. И яна застануцца ў маёй памеци так доўга, як доўга буду жыць.

На працягу чатырох тыдняў майго побыту ў роднай мясьціне, ня толькі мае родныя, але і іх суседзі як-бы “пераключыліся” і ўсе пачалі гаварыць ня толькі да мяне, але і між сабою на сваёй роднай беларускай мове. Жонка майго плямінніка, якая працуе ў ступені тэхніка на найбольшым заводзе ў Маладэчне (5 тысяч рабочых, амаль усе жанчыны) расказвала, што аднойчы дырэктар завода спыніў яе, спытаўся, што з ёю сталася, што яна ня так гаворыць, як калісьці?

У апошнім тыдні свайго побыту я меў вялікі гонар спаткацца і пагутарыць з Г. А.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

27

Каханоускім, ведамым на усю Беларусь, які падарыу мне книгу "Археология і Гісторычнае краязнаўства Беларусі у XVI-XIX ст. ст.". У книзе маецца яго уласнаручны подпіс — "Паважанаму Алесю Гатковічу з прыемнасцю — у час сустрэчы ў Маладечне 21 жніўня 1989 г."

Наступнага вечара я таксама быў вельмі рады спіткаць і нагутарыць з другім добра ведамым навукоўцам ня толькі на Беларусі, але і за межамі — М. Е. Ермаловічам. Ен таксама на разыўтанье падарыу мне з уласнаручным подпісам яго выданыне — "На Сылядох Аднаго Міфа". Яго гісторычныя нарысы "Старожытная Беларусь", апушліканая у месячніку "Маладосьць", ня толькі цікавыя зъвестам, але старадаўнымі манюмэнтамі, палацамі, гэрбамі і фотаздымкамі князёў нашага Вялікага Княства Літоўскага.

Гэта кніжка выклікала захапленыне сярод чытачоў, і паштовая скрынка ў рэдакцыю была перапоўнена лістамі. Адзін з чытачоў пісаў у рэдакцыю "Маладосьць" № 10/88, зачынчываючы словамі: "Гэта кніжка — гэта сапрауднае съвята для ўсіх, хто шануе родную гісторыю, родную мінуўшчыну". Я атрымаў шмат падарункаў у форме літаратуры і ад іншых маладых паэтаў, пісьменьнікаў, студэнтаў, мастакоў, безумоўна ад Міхася — кіраўніка "Беларускай Хаткі".

Два дні перад майм ад'ездам, у "Беларускай Хатцы" адбылася зборка актыўцу (каля 30-ці асоб), каб выбраць часовае кіраўніцтва для падрыхтоўкі Агульнага Зыезду "Таварыства Беларускай Мовы імя Францішка Скарыны". На гэту зборку быў запрошаны і я. З вялікай цікавасцю я прыглядаўся і прыслухоўваўся, з якім энтузіязмам беларуская моладзь падыходзіць да кожнай справы адносна Беларускага адраджэння, сваёй роднай мовы, літаратуры, мастацтва.

Пасля заканчэння афіцыйна-фармальных справаў, я, як госьць і былы выхаванец Маладэчна, быў запрошаны сказаць слова і выказаць свае погляды аб tym, што бачыў на Беларусі ў часе свайго кароткага побыту. Па колькі гэтая зборка была прысьвеченая Беларускай мове, таму я пачаў словамі Я. Купалы, зазначаючы, што ён мне даруе, калі я зъмяню яго адно слова, і я пачаў: "Не пагаснучь зоркі ў небе, пакуль неба будзе, не згіне наша мова, пакуль будуць людзі". Наша мова, наша літаратура, наша мастацтва, ніколі не загіне — працягваў я, — бо якраз такімі людзьмі зьяўляецца вы і шмат іншых. як вы, ў кожнай малой ці вялікай вёсцы, у кож-

ным мястэчку, ва ўсіх гарадох Беларусі. На вашых плячах вялікі цяжар, вялікая адказнасць перад беларускім народам. Ад вас і толькі ад вас будзе залежыць, у якім напрамку будзе узгадавана нашая беларуская моладзь. Кожны з нас ведае, што толькі на добра заарапай глебе можа узысьці маладая руњ. Але я ў гэтым пераконаны і ў гэта ве-ру, што гэты абавязак вы выканаеце. Калі сотні год таму назад беларуская маці-сялянка змагла перахаваць гэту мову і перадаць наступнаму пакаленьню, толькі пяючы песнью у беларускай мове над калыскай свайго дзіцяці, дык сёняня, маючи свае школы, універсітеты, маючи сваіх выдатных навукоўцаў, паэтаў, пісьменьнікаў, гісторыкаў ды філёзафаў, гэтыя запаветы ня толькі зможаце перахаваць і перадаць наступнаму пакаленьню, але перадасце іх у шмат багацейшай форме. Што гэта ня будзе лёгка, рэч ведамая. Так, як і раней, будуць спробы, каб перашкодзіць, заманіць. А перашкоды і мана былі не малыя. Калі мы вярнёмся ў нашу мінуўшчыну, дык мы ўбачым, што цэлымі стагодзьдзямі праз нашы землі праходзілі цэлья полнышчы ваякаў, узброеных ў панцыры з ног да зубоў, пазней мадэрныя арміі з найвышэйшай зброяй. "Тут, — як кажа паэт, — схадзіліся плямёны спрэчкі сілаю канчаць." І ня раз нішчыўся наш край, ня раз з паверхні зямлі зынкалі гарады і вёскі, ня раз зарава пажараў залівала нашае неба. І цэлымі стагодзьдзямі стагнаў наш беларускі народ і пад сацыяльным прыгонам і пад панскім бізуном. Дык нічога дзіўнага, што сягоныя ў Маладэчне, у Менску ды ў іншых гарадох і мясціццах Беларусі парожнія магазыны, чэргі без канца... Віна ў гэтым не беларусаў. Ня мы давялі наш край да такой стагнацы, да такога эканамічнага залому. Мы былі гаспадарамі сваёй зямлі, свайго лёсу. У той час, калі заходня-эўрапейскія дзяржавы раззвіваліся ў дэмакратычных умовах, прабівалі дарогу да палешшаньня формаў сацыяльнага жыцця, беларускі народ быў бяспраўны і безгалосы, яго шлях значылі заўчастныя магілы і крыжы. І прайшоўшы гэткі горкі этап, прайшоўшы турмы Карцуз-Бярозы, прайшоўшы ссылкі далёкай Сібіры і Каўказу, — не аднаму здавалася-б, што з беларускага народа, з беларускай душы не застанецца і съледу.

Аднак, дзякуючы якраз гэтай любові, дзякуючы гэтым запаветам, якія мы атрымалі ў спадчыне, якія мы ўрачыста з году ў год съвяткуем, наладжваєм пастаноўкі аб нашых гэроях-змагарох, — мы, як народ, не залама-

ліся і не заломімся. І згодна народнай пасловіцы “съледам за дзедам” цягнецца ніць нацыянальнага жыцьця, што і зьяуляеца найлепшай зарукаі няўміруча сці нашага народу. З улоньня аднаго пакалення прыдзе другое, і гэтых натуральна-нацыянальных традыцый не парваць ніякім сілам. Будзе жыць наш народ, будзе жыць наша мова!” І на заканчынне яшчэ раз я паўтарыў словы Янкі Купалы “Не пагаснучь зоркі ў небе...”

Пасля зборкі я сустрэў некалькі сяброў з маладых гадоў з Гандлёвае школы. Было шмат гутарак, але на вялікі жаль, на гэта не было шмат часу. Мне трэба было развязвацца і зьбірацца ў паваротную дарогу. Пацкаючы руکі, ў мяне і ў іншых пакаціліся сълёзы. Сълёзы радасыці, смутку, разлукі — ня толькі са сваімі роднымі, але і ўсімі маладэчанскімі хлапчамі, дзяўчатаамі і горадам Маладэчна. Праз гэтыя чатыры тыдні я яшчэ раз быў малады, і думкі-успаміны не да-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

валі і не даюць супакою цэлымі начамі да сёньняшняга дня.

Сёньня я маю цесную сувязь ня толькі са сваімі роднымі, але і іншымі людзьмі, якіх я меў гонар сустрэць у часе свайго кароткага пабыту. Некалькі месяцаў таму назад Міхась — кіраунік “Беларускай Хаткі” прыслалі мне ліст і піша, што ім сумна без мяне і яны часта ўспамінаюць мяне. Далей паведамляе, што Агульны Зьезд адбыўся вельмі добра. Было прысутных 350 асоб. Сярод іх шмат моладзі. Выбраў Раду ў колькасці 30 чалавек — двух намеснікаў і старшыню. Волею лёсу і людзей — піша Міхась, — яго выбраў старшынёю. З гэтым віншую Цябе, Міхась, а таксама землякі жадаюць Тебе вялікіх посьпехаў. Я ўпэўнены, што абавязак, узложены на Цябе, Ты выканаш з гонарам і нам будзе прыемна чуць аб Вашай беларускай дзейнасці.

Алесь Гатковіч

Англія

Надзяя АРТЫМОВІЧ

**

Ікона
лістападаўскі сънег
блакітны ранак
сон адкрылы і лёгкі
у блакітным люстры
стаю
хвіліна прыгожасыці
акіян хараства
хвіліна
веру ў вечнае хараство
веру ў адно навыказанае слова
веру ў белае маўчанье
веру у Бельску — камень і крыж
веру у Бельску — блакітны туман
Бельск — ікона малітва сон жыцьцё

съннекань, 1989 г.

Бельск

ПРАСТУПНЫ ВЫБРЫК ВАТЫКАНА

У нумары 12/519 за 1990 год польскага часопісу “Культура”, які выходзіць у Парыже, быў надрукаваны на 93 балонцы артыкул Домініка Моравскага пад загалоўкам: “Біскупы з Усходняе Эўропы на Сынодзе”. Гэта быў ужо восьмы з чаргі Сынод Біскупаў, прысвячаны шкаленню святароў у актуальных

акалічнасцях. Гэты Сынод, які працаваў праз амаль цэлы каstryчнік, увойдзе ў гісторыю Касыёла таксама з прычыны ўтварэння асобнае славянскае моўнае групы, г. зв. *ciculus minor*.

Гэтым разам прысутнічалі ўсе Біскупы з сярэдня-усходняй Эўропы ў тым ліку і Біскуп з Беларусі Тадэуш Кондрусевіч. На Сынодзе Біскуп Беларусі сказаў, што амаль 300 паражвяў мае да дыспазыцыі няцэлую сотку святароў разам “пазычанымі”. А сярод святароў Беларусі, стала там працуючых і кананічна да гэтага агромнае дыяцэнзыі належачых, каля 20 маюць па-над 80 гадоў. Далей Біскуп Кондрасеіч Домініку Моравскому сказаў, што найбольш пільнай патрабаваніяй ёсьць пераклад на расейскую мову (бо польская мова ня ёсьць дастаткова ведама) падручнікаў да навукі ў сэмінарыях. А чаму не на беларускую?

Праваслаўная царква праводзіць у Беларусі русыфікацыю, а каталіцкая — ёй дапамагае. Што гэта? Помста беларусам-каталіком за тое што не паддаюцца палянізацыі? Падзіка Гарбачову за дазвол адчыніць касыёлы? І тое і другое. А разам — праступства ў адносінах да беларускага народа.

Аглядальнік.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

29

ПАРАСТКІ ГАЛОСНАСЦІ

“Наша слова” — бюлетэнь Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Першы нумар выйшаў у сакавіку 1990 г. Аддрукавана на Менскай фабрыцы “Чырвоная зорка” МВПА імя Якуба Коласа. Тыраж 6500 экз. Старшыня рэдакцыйнай калегіі — Ніл Гілевіч. Сябры калегіі: Янка Брыль, Уладзімер Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Ігар Лапцёнак, Генадзь Мацур, Зыміцер Санька, Мікола Супрановіч, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаши, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун. Бюлетэнь выходзіць раз на месяц. Выданье не безганаарнае.

Адрес: 220005, г. Менск, вул. Румянцева, 13. Цана 20 капеяк.

“Грунвальд” — навіны беларускага адраджэння.

Інфармацыйны бюлетэнь беларускага культурнага таварыства “Грунвальд”.

“Газэта ‘Грунвальд’” — незалежнае выданье і не зьяўляеца органам беларускага ці эстонскага народнага фронту.

Першы нумар выйшаў у сакавіку 1990 г. Рэдактар — Валеры Чыжык. Надрукавана у друкарні “Октообер”. Цана ў Эстоніі 30 к., за межамі 50 к.

Адрес: 200090 Эстонія, Талін Аб/Скр. 3290.

“Праграмныя дакументы БНФ ‘Адраджэнне’”: “Зварот да грамадзян Беларусі”, “Праграма”, “Статут”, “Ухвалы (рэзалюцыі) Устаноўчага зьезду”.

Менск 1989 г. Зборнік падрыхтаваны рэдакцыяй друкаваных органаў БНФ “Адраджэнне”

АНСАМБЛЬ “ЖЫВІЦА” У САУТ РЫВЭРЫ

Менскі ансамбль “Жывіца” 15 верасня 1990 г. начаставаў беларусаў сокамі беларускай зямлі: вядомымі і невядомымі песьнямі, гульнямі, дэкламацыямі, такімі як: “Вясковы марш”, “Ты чырвоная каліна” (лягenda “Адкуль пайшла песьня”), “Нёман”, музыка Н. Сакалоўскага, слова Анатоля Астрэйка — Алесь Казак; трэ “Полькі” — “Варанаўская”, “Бараўленская”, “Маслабойка” — выканала аркестра “Жывіца”; вясковая гульня: “Проса”; “У карагодзе мы бывалі”; “Із пад каменя” і “Ой, да гаем, гаем” — выканала Валянціна Пархоменка; “Вясельны вальс на саломе” — выкананы ансамбль; Жніўную песьню Гомельскай вобласці выканала В. Пархоменка;

“Навіны” Беларускага Народнага Фронту за перабудову “Адраджэнне”. Выданье арганіцыйнага камітэту. Нумар 1 (3) 1989 г. Падаручэнны Аргкамітэту нумар падрыхтавалі: А. Суша, А. Радкевіч і інш.

“Абуджэнне” — веснік магілёўскай Рады Беларускага Народнага Фронту. № 1, жнівень 1989 г. Нумар падрыхтавалі: М. Булавецкі і В. Васількоў.

“Студэнцкая думка” — ворган студэнтаў канфэдэрациі беларускіх суполак. У нумары 5 за сакавіка 1989 г. ў уступе чытаем: “Перад вами чарговы нумар “Студэнцкае думкі”, падрыхтаваны супольнымі намаганнямі сябру двух студэнцкіх згутаваньняў: Сывітанак” (Тэхналягічны інстытут) і “Крыўічоў” (Педагагічны інстытут).

Нумар пяты падрыхтавалі: Аніськова Галіна, Барпенава Ганна, Кавальчук Алена, Алесь Гуркоў, Аляксей Рагуля і інш.

Адрес: Беларусь, 2200100, Менск, вул. М. Горкага, д. 143, кв. 65.

“Эксрэс” — аднадзёнка Беларускага Народнага Фронту, выпуск 2, травень 1989 г. Выданье Аргкамітэту. Падрыхтавалі: А. Кавальчук, С. Драч.

“Праваслаўная думка” — незалежны часопіс праваслаўнае моладзі. Першы год выданыя, нумар першы. Год і месяц выданыя не абазначаны, “Часопіс не зьяўляеца срганам афіцыйных царкоўных уладаў і адлюстроўвае думку незалежнае рэдакцыі. Бясплатна. Нумар выдадзены коштам рэдактара. Наклад 10.000. Ахвярайце грошы ў фонд выданыя”.

“Плач на саломе” — выкананы Алесь Казак; “Птушачка маленъкая” (сіроцкая песьня Брэсцкай вобл.) — выканала адзінаццацігадовая Волечка Казак; “Беларускія танцы” выканала на цымбалах Ганна Лікін; Дзіве песьні: “Ой, у полі куст каліны” і “Навары, мілая” — выканала сямейнае трою: В. Пархоменка, А. Казак, і Волячка Казак; “Святы Мікалай” — выкананы Уладзімер Каштальян; Сцэну “Святаныне” — выканалі: Алесь Казак, Валянціна Карэлікава, Лявон Хрыпаў і Уладзімер Каштальян; “Вясельны марш” — выкананы ансамбль; Вясельную песьню Брэсцкага Палесся “Як паехаў казачэнъка з поля” — выканалі В. Пархоменка і Алесь Казак; Найгрыш

на дудзе "Дурнушка" — выканаў ансамбль; "Польку з бёрдамі" — солё В. Карэлікавай; Вясельную песню "Каб табе, Васілько" — выканаў А. Казак; "Груздоўскую кадрылю" — выканаў ансамбль; Беларускую народную песню "У садзе гуляла" — выканалі В. Пархоменка і А. Казак; "Шэрая малодачка" і польку "Букецік" — выканаў ансамбль; "Ой, там на таргу, на базары" — выканала В. Пархоменка; "Ой, я — прымак" — выканаў А. Казак; "Беларускія прыпейкі" і "Польку-Агульніцу" — выканаў ансамбль.

Песню-ж "Люблю наш край" разам з ансамблем сипявалі ўся вялікая грамада беларусаў.

Дзьве гадзіны без перапынку ліліся са сцэны "сокі" беларускай зямлі. Дзьве гадзіны

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

не змаўкалі галасы: "Брава, брава!.." Асабліва, калі сипявалі Валянціна Пархоменка, ці Алесь Казак, Цудоўны ансамбль.

Ад імя ўдзячных слухачоў і гледачоў цеплымі словамі гасьцей з Беларусі вітала сп-ня Ірэна Цупрык, а таксама сп-ня Віла прадэклімавала прынагодны верш.

Арганізацыйны Камітэт (старшыня Міхась Бахар) па стараўся да "сокаў" "Жывіцы" дабавіць "сокаў" Амэрыкаскай зямлі — смачную вячэру.

Пасля пад музыку аркестры Аляксея Альхоўскага доўга і весяла ўтрасаліся гэтыя амэрыканскія "сокі". А. "Жывіцы" "сокі" яшчэ доўга ня вытрасуцца із памяці тых, каму пашанцавала дастаць білеты...

М. Кавыль

З майго Юбілейнага вечара

"Дарагі і вельмі паважаны Спадар Язэп Лешчанка!"

Усе харысты і рэгент жадаем прывітаць Вас з нагоды Вашага дня нараджэння і як ведамага беларускага паэта, і як грамадзкага дзеяча.

Ваш талент і шчырае беларускае сэрца ўзбагацілі нашу літаратуру, і людзі чытаюць яе з прыемнасцю. Таксама цэнім Вас як карыснага сябру нашага хору.

Жадаем Вам добра га здароўя і сіл для працы яшчэ на Многая Лета!

Шчасьці Вам, Божа!

За хор — *Міхась Палюховіч*

Янка Золак

З НАГОДЫ ВЫХАДУ "МІЖАГНЁЎЕ" М. КАВЫЛЯ

Міхась Кавыль, пакуль няхворы,
Задумаў выдац свае творы.
Каб выдаць зборнік і харошы,
Знайсыці патрэбна многа грошай,
Дык ён пачаў шукаць дарогі,
Дзе-б мог "схапіць быка за рогі".
Але тут з мэтай дапамогі,
За справу ўзяўся Інстытут.
І стаў Міхась на шлях пакут.
Ішоў па ім і муляў ногі,
Аж дзесяць год цярпеў ён муکі,
Каб "Міжагнёўе" ўзяць у рукі.

Цяпер гукаць мусіць па съвеце:
"Гэй! Кніжку новую купец!"

2 сакавіка 1991 г.

**

КАВЫЛЬ І СЛУЧЧАКІ

Ён сам случчак, але для съмеху,
Па случчакох рашыў "праехаць".
І, за касу схапіўшы Музу,
Ён случчакоў узяўся тузадъ:
Адных хваліў, а іншых ганіў
(Нібы іграў ён на аргане).
Ці ганіў іх, ці выхваляў,
Але па ўсіх "пракавыляў".

1961 г.

Дарагі Міхась

З нагоды Твайго сямідзесяці-пяцілецца прымі мае як найлепшыя пажаданы: здароўя і ўсялякай памыснасці, далейшай плёнай працы на беларускай ніве.

З пашанай Твой *Пётра Нядзьвецкі*.

На Случчыне Міхась радзіўся
І падрастаў таксама там,
Ды Бог падумаў... падзвіўся...
Направіў у Саўт Рывэр к нам.

Пакуль ён к нам сюды прыйшоў,
Шмат гора перажыў у скітаныні,
Няўзгоды розныя прайшоў

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

31

І па Нямеччыне блуканыні.
Ды сваю ліру не пакінуў,
Яе з сабою ёсць увесь час.
У вершах у сваіх Радзіму
Ен славіў песьняй сярод нас:
 Пра васілёчкі і пралескі,
 Пра нашы нівы і лясы,
 Пра Бацькаўшчыну нашай вёскі,
 Пра жытага залатога каласы...
Вершы Твае да сэрца прамаўляюць
Падборам непаўторных слоў.
Таму заўсёды іх чытаюць,
Да іх вяртаюцца ізноў.
 А Твая песьня "Васілёчкі"
 Пры кожнай зборцы, увесь час
 Прыпамінае тыя ночкі,
 Кароценькія, кожны з нас.
З нагоды Твайго юбілею
Усяго найлепшага жадаем:
Здароўя, шчасціца і ідэяў.
Сто Год усе шчыры засыпляем!

Сто Год, Міхась!
Пётра Нядзельвецкі.

На Вечары з кароткай харектарыстыкай вершаў, зъмешчаных у "Міжагнёўі", выступаў доктар Янка Запруднік. Ен прыгадаў, што мой першы верш называўся "Лён", зъ якога я памятаваў толькі два слова: "блакітнае полымя..." І гэта праўда. Пасыля Вечара я доўга думаў над гэтым "блакітным полымем" і вось што прыпомніў:

ЛЁН
Блакітным полымем шугае лён
Каля алешніку на полі.
Матулі ў сёстрам сэрцы грэс ён
І мне уцехі спрагу ўтоліць.
 Сядзім на ўзьмежку паміж васількоў.
 "Яны ад лёну пасінелі?" —
 Пытала ў маці. — Ды не, ад вякоў
 Яно такое гэта зельле.
Лён ня зельле, не трава-мурава —
Лён кашулямі нас атуліць.
А васількоў блакіт і сінява —
То-ж вочы сёстраў і матулі...

1929 - 1991 г.

"Слова", якое я меўся сказаць...
Паважаныя Спадары і Спадарыні!
Расейскі паэт Уладзімер Маякоўскі казаў:
"Мне ни коп, я не накопили строчки.
Краснодеревщики мне не носили мебель на
дом.
И, кроме чистово вымытой сорочки,
Скажу по-совести: мне ничего не надо."

Як ћакуць расейцы: "Свежо предание,
но веритися с трудом!"

Настрачаў Паэт шмат "строчек" і меў
за іх добры ганаар. Тоё, што ён ня ўмеў
ашчаджаць гроши (накапливаваць), "строчки"
ня вінаваты. Вінаваты былі: Ліля Брык і
"зялёны зьмей". Яны давялі Маякоўскага да
таго, што яго "лодка любови разбілася о быт",
і ён паставіў "точку пули в своем конце".

Сказанае Маякоўскім пра "строчки" і
"сарочки" з большай падставай можа ћаў-
тарыць кожны эміграцыйны паэт. У тым лі-
ку і я. Ніякага ганаару нам ціхто ня пла-
ціць. Мне толькі радыястанцыя "Свабода",
дзякуючы сп. Запрудніку, выдала ганаар
за верш "Правакатарам". Вось і ўсё. Прауда,
сп. Уладзімер Пеляса выдаў мой зборнік вер-
шаў "Пад зорамі бельмі". Пра які ганаар
можна казаць, калі сп. Пелеса наўрад ці вяр-
нуў патрачаныя гроши... Тоє-ж самае можна
сказаць і пра зборнік "Цяжкія думы", выда-
зены Беларускім Дапамаговым Камітэтам;
пра зборнік "Першая рана", выдалзены БВФ
у Англіі, ды і апошні зборнік "Міжагнёўе".
Не падумайце, што я маю нейкія грашовыя
пратэнзыі да выдаўцоў. Барані Божа. "Мне ду-
катаў, ні славы ня трэба, — пісаў я ў адным
вершы, — Я ў пад плотам сабе нагарода."
А ганаар для мяне — мае зборнікі. Каб не
сп. Пелеса, не нябожчык сп. Барыс Шчорс,
не кіраунікі БНФ у Англіі, каб не Спадарста
Кіпелі і ня Ваша, дарагія суродзічы, ахвар-
насьць, мае-б вершы не пабачылі сьвету. А
тому — шчырае Вам усім дзякую!

Міхась Кавыль

СВЯТОЙ ПАМЯЦІ ЖЭНІ ЦЯРПІЦКАЯ

Складаем самае найглыбейшае спаўчу-
ваныне сябру рэдакцыінае калегіі Віталію
Цярпіцкаму, яго дачушцы Ніле і брату ў Ан-
гліі з прычыны напаткаўшага іх гора —

съмерці жонкі, маткі і сястры сьв. п. Жэні
Цярпіцкай дня 11 лютага 1991 году.

Нарадзілася 5 жніўня 1928 г. ў засыценку
Сялец, на Бабруйшчыне, у сям'і Ярмалінскіх.

Шчасльвае дзяцінства перарвалі вядомыя арышты нявінных сялян, у ліку якіх трапіў і яе бацька.

Паслья распачалася Другая Сусветная Вайна, падчас якой варожы элемэнт спаліў жыўцом яе родзічай.

У палове чэрвеня 1944 году з бацькамі і братам выехала ў чужыну і нязнаны Захад, каб пазбегчы "савецкага раю". Паслья пэўнае вандроўкі апынулася ў Нямеччыне. Тут прышлося працеваць у хэмічнай фабрыцы і іншых месцах да заканчэння вайны. Найгоршыя асталіся ўспаміны пра тыя страшэнныя часы, калі нявінных людзей сілай аддавалі аліянты Саветам. Цудам уцалелі, папаўшы ў падобную ситуацыю. Паслья доўгага вандравання трапілі ў беларускі лягер "Ватэнштэт". У памяці Жэні асталіся прыемныя ўспаміны пра добра арганізаванае лягернае жыццё. Хадзіла ў гімназію, належала да скайтаў, сипявала ў хоры і г. д. У 1947 годзе паўстала магчымасць выязджашаць на працу ў іншыя краіны съвету. Такой першай краінай была Англія. Выехала туды ўся сям'я Ярмалінскіх. Распачалі працу ў тэкстыльнай прамысловасці. Гэта быў пачатак новага шчасльвага жыцця, аб якім шмат успамінала. Тут належала да розных беларускіх арганізацый, таксама любіла наведваць праваслаўныя багаслужбы, дзе і сустрэла Віталія. Раман, і ў дзень Пакровы Прэсвятое Богоародзіцы, 14 кастрычніка 1950 году, — вясельле. Разам працеваў для пашырэння беларускага нацыянальнага жыцця ў Англіі. Сипявалі дуэты падчас нацыянальных святаў, а Жэні праславілася прыгожай дэкламацыйай вершаў.

Эканамічнай пэрспектыве жыцця ў Англіі была агранічаная. У канцы лістапада

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

1951 году вырашылі выяхаць у Амерыку. Лёс судзіў спыніцца ў нова-заснаванай беларускай калёніі ў Саўт Рывэр. Пачаткі былі цяжкія, асабліва сумавала па бацькох і брату, з якімі рассталася першы раз у жыцці. У хуткім часе радзілася дачушка Леаніла, купілі собскую хату, і жыццё пайшло па амэрыканску — запанаваў дабрабыт. Абое прынялі актыўны ўдзел у грамадzkім і царкоўным жыцці. Жэні любіла сипяваць ад маленства, таму ўдзельнічала ва ўсіх існуючых хорах таго часу. Асаблівай прыкметай яе харктуру была надзвычайная памяць і добрая дыкцыя. Славілася дэкламацыйай розных вершаў і пазмаў, як "Курган" і іншых падчас нацыянальных святаў.

Ведамая была таксама і сваёй гасцінасцю, дзеля таго не прыходзілася сумаваць па гасціях. Любіла вельмі падарожнічаць, зьведваць розныя краіны съвету, лавіць рыбу, расыціць кветкі, зьбіраць грыбы і г. д. Шмат удзяляла часу наведанню тэатраў і розных музыкальных канцэртаў.

Нягледзячы на праблематычны стан здаўр'я апошніх пару гадоў, пастанавіла, перад съмерцю, наведаць родную старонку — Беларусь. З сумам і болем у душы глядзела на апustoшаныя палеткі, дзе некалі стаяла родная хата. Сваёй візітай як-бы споўніла апошні абавязак перад Бацькаўшчынай.

Пакінула ў смутку мужа Віталія і дачку Леанілу. Многалюдныя паходы адбыліся ў беларускай праваслаўнай царкве Св. Еўфрасініі Полацкай у Саўт Рывэр. Цела спачыла на парадвіяльным магільніку у Саўт Рывэр.

Няхай ёй будзе пухам амэрыканская зямля, якая ветліва прыняла яе ў цяжкі павалены час.

Рэдакцыя і Адміністрацыя "Бел. Думкі"

ХРОНІКА

2 чэрвеня 1990 г., у залі Голубіцкага Грамадзкага Цэнтра, Саўт Рывэр, Н. Дж. адбыўся XI Кангрэс Беларусоў Амерыкі на якім была выбрана ўправа Беларускага Камітэту Амерыкі ў наступным складзе: інж. Расыціслаў Завістоўіч — Прэзыдэнт, Віталі Цярліцкі — Віцэ-Прэзыдэнт, Кастусь Мерляк — Віцэ-Прэзыдэнт, інж. Міхась Бахар — Віцэ-Прэзыдэнт, Ірэна Рагалевіч-Дутко — Віцэ-Прэзыдэнт і Культуры Рэфэрэнт, Міхась Сен'ка — Сакратар, Леў Высоцкі — Скарбнік. Антон Даніловіч — Старшыня Рады Кангрэсу, Глена Касоўская — Сакратар Рады, Рэятэйнінага Камісіі: Мікалай Касцюк, Міхась Палюховіч і Людміла Махнюк.

САЎТ РЫВЭР

31 сінтября 1990 г., у залі Грамадзкага Цэнтра адбылося многалюднае спатканье Новага Году. Посьпеху навагодняга спатканья садзейнічала выступленіе на ім зорак ансамблю "Жывіца" — Валі Пархоменка і Алеся Казака. Гасці вітаў інж. Міхась Бахар. Грава аркестра Івана Альхоўскага. Даход з спаткання прызначаны на закуп неабходных мэдыкамэнтаў для суродзічаў на Баліцкайшчыне, пацярпейшых ад Чарнобыльскай катастроfy.

Як і ў папярэднія гады, так і ў гэтым годзе 6 сту-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

33

дзеня, пасыль Вячэрні, у залі Грамадзкага Цэнтру адбылася супольная Куцыца. Беларускі Грамадзкі Цэнтр зрабіў падарунак для ўсіх пэнсіянераў — паразвіян царквы імя сьв. Еўфрасінні Полацкай — заплаціў за іх прысутнасць на Куцыці. Традыцыйныя стравы падрыхтавала царкоўнае Сястрыцтва.

11 студзеня 1991 г. адбыўся гадавы сход сяброў Беларуска-Амэрыканскага Грамадзкага Цэнтру. Старшыня Цэнтру **Жорж Наумчык** у кароткіх словаах схаректэрызаваў працу і дзейнасць сяброў арганізацыі, як задавальняючай. У справаздачным годзе Цэнтр ахвяраваў беларускім і міжнародным арганізацыям \$5,950.00.

12 студзеня Беларуска-Амэрыканскі Грамадзкі Цэнт зладзіў для сваіх сяброў і сымпатыкіў спатканьне Новага Году паводле старога календара. Гасцей вітаў старшыня Цэнтру **Жорж Наумчык**.

13 студзеня ў залі Грамадзкага Цэнтру адбылася Йлінка для беларускіх лязеяў. Настаяцель царквы **а. Мячыслаў** прывітаў дзяцей, і адпяньнем каляднага трапара распачалася праграма Йлінкі. Царкоўны хор пад кіраўніцтвам рэгента **Аўгена Скаўронскага** пропяяў для дзяцей і іх бацькоў цэлы шэраг беларускіх калядак, а пасыль дзеці пяялі калядкі для бацькоў. Падарункі для дзяцей і смачны пачастунак падрыхтавала царкоўнае Сястрыцтва. Старшыня Сястрыцтва сп-ня **Ірэна Дутко** вяла праграму Йлінкі.

3-га лютага ў залі Грамадзкага Цэнтру адбылася выстаўка фатографіяў газэтнага фотарэпаршёра з Менску сп. **Анатоля Клешчuka**. На выстаўцы было больш за 150 фатографіяў, тэматычна звязаных з цяперашнім жыццём у Беларусі. Выстаўку у прысутнасці мас-така-фатографа адчыіла сп-ня **Ірэна Дутко** — Віцэ-предзаступнік Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі па Культурных Справах.

10 лютага ў залі Грамадзкага Цэнтру адбыўся Агульны гадавы сход паразвіян царквы сьв. Еўфрасінні Полацкай. На старшыню сходу быў выбраны сп. **Сыцін Наумчык**, на сакратара сп. **Міхась Сенька**. Пасыль здачи ўсіх справаздачаў і дыскусіяў быў прыняты бюджэт на 1991 год у суме \$60,000.00.

3-га сакавіка Інстытут Навукі і Маствацтва ладзіў у Беларускім Грамадзкім Цэнтры Акадэмію з нагоды выхаду з друку твораў **Міхася Кавыля** ("Міжагнёе") і ягонага юбілею.

16 лютага ў залі Цэнтру адбылося паседжаньня Рады Дырэктароў Рэлігійна-Адпачынковага Цэнтру Бэл-эр-Менск. Старшынёю паседжаньня быў сп. **Кастусь Мерляк**, сакратаром сп. **Міхась Селька**. Скарбнік рэ-

сорту інж. **Сяргей Рагалевіч** здаў агульную справаздачу аб стане рэсорту і яго фінансавых магчымасцях. Сезон міцулага году прайшоў добра. Заплачаны ўсе рахункі і падаткі. Быў агавораны плян працы на бягучы 1991 год.

На Запускі 16 лютага ў залі Цэнтру быў зладжана сястрыцтвам традыцыйны беларускі абед — Бліны з верашчакай і ў іншых прыгатаўленнях, які прыноў значны даход сястрыцтву. Гэты абед цешыцца добрай славай, а асабліва сярод нашчадкаў старое беларускае эміграцыі.

У нядзелю 17 сакавіка, у другую гадавіну съмерці старшыні Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі сьв. пам. інж. **Івана КАСЯКА**, у царкве сьв. Еўфрасінні Полацкай айцом **Мічыславам** была адслужжаа паніхіда.

Лекцыя праф. Ленінградзкага Інстытуту Культуры
праф. Валентына ГРЫЦКЕВІЧА

Старанынем Беларускага Інстытуту Літаратуры і Маствацтва і Абсалвэнтаў Ратгэрскага Універсітэту ў пятніцу 15 сакавіка адбылася лекцыя ў Ратгэрскім Універсітэце, Нью-Брансвік, Н. Дж. ведамага беларускага дасьледніка і гісторыка праф. **Валентына Грыцкевіча** на тэму: "Беларуская дасьледніцкая праца па Бацькаўшчыне". Проф. Грыцкевіч прааналізаваў быўшую і цяперашнюю дасьледніцкую працу беларускіх навукоўцаў. Лекцыя выклікала ў слухачоў вялікую зацікаўлесць лёсам беларускае гісторыяграфіі.

У нядзелю, 18 сакавіка 1991 г. ў залі Беларускага Грамадзкага Цэнтру маставчка **Ірэна Рагалевіч-Дутко** адчыніла 18-ю з чаргі Маставскую Выстаўку.

У выстаўцы прынялі ўдзел наступныя маставчкі, мастакі і ўмельцы: **Іда Батэрворт, Ірэна Рагалевіч-Дутко, Мікола Дутко** (фатаграфіі), **Тамара Дутко, Анатоль Клешчук** (фотакараспэкт іх Менску), **Надзяя Кудасава, Мірэж Лучко, Людміла Махнік, Тацяна Місюк, Аліса Махнік, Алег Махнік, Галіна Русак, Алеся Сільванович** (фатаграфіі), **Юля Андрушына, Каця Влу, Галіна Брынкевіч, Таця Гэтман, Мікола Грэбень, Валя Камянікова, Зора Кіпель, Ліза Літаровіч, Люда Літаровіч, Марыя Наумчык, Валя Рагалевіч, Ала Рамано, Патрыція Траскевіч, А. Сепінаў, Марыя Стагановіч, Хрысьціна Урмуская, Ірэна Вэрдэр, Ніна Згірская, Аўген Скаўронскі і Зоя Талмацэвіч.**

Ня ведаю чаму, але **Зоя Талмацэвіч** у "Даведнік" не ўключана, а ў асобе **Зоі Талмацэвіч** мы маєм выдатнага маставака-умельца. Яе вышыванкі — першаклясныя працы, асабліва "Хлопчык з Лэсі...".

Ня думаў я даваць ацэнкі творчасці маставак і маставакоў, як кажучы пра ўмельцаў, бо ніякі я ня эк-

спарту гэтым пытаньні, але і мне нешта падабаецца болей, а нешта меней, а таму хочацца адзначыць у першую чаргу буйную чаруючшую каляровасць пэйзажаў і натурморт Людмілы М. К.; птушкі, намалёваныя і выразныя, Алега Махнюка. Яго-ж выразаны з дрэва конь і воз, таксама намалёваныя разьюшаныя зубры, да якіх ажно страшна набліжацца. **Ірэна Рагалевіч-Дутко** — прафэсыянал, а таму і камэнтараў сваіх працаў не патрабуе. Тоё-ж можна сказаць і пра прафэсыяналку **Іду Батэрворт**. Кінуўся мне ў вочы **Аўгэн Скаўронскі**.. Наблізіўся і ўбачыў яшчэ **Лявона і Лізу Літаровічаў**, а паслья і **Надзю Кудасаву**. Вельмі добра скоплены мастакай **Таняй Місіюк**. Толькі **Надзяя Кудасава** трохі не зусім падобная на сябе... У жыцці яна выглядае шмат маладзейшай і прыгажэйшай. І малюе ня горш за іншых, але гэты раз выставіла малавата сваіх працаў. Шкада. **Галіна Русак** выдзяляеца ма-дэриасцю. Што яна жадала адлюстраваць у сваіх творах, я так і не дадумаўся. Давядзеца, бадай, пры спатканыі распытаць у мастакі, бо загадкі мяне ці-каваць. Зацікаўшыся ў **Аўгена Скаўронскі**. Ведаю яго як выдатнага рэгента, а ён яшчэ і добры мастак.

Цікавыя працы і рэшты, не адзначаныя тут мастакі і мастакоў, у тым ліку і мастакоў-фотографаў. А з умельцаў падзяка надрукавана ў "Даведцы" Людміле Літаровіч за ўдэкараваныя Вялікоднія яйкі... А, вось, за лапці, якія нехта плёў у Менску, падзякі няма...
Аглядальнік

У суботу, 22 сакавіка 1991 г., на шчаголе каля гарадзкой Управы Сайт Рывэра запалыхаў бел-чырвона-белы...

У нядзелю ў царкве імя св. Еўфрасініі Полацкай а. Мячыслau разам з а. Святаславам адслужылі прынагадны малебен.

А трэцій гадзіне па паўдні ў залі Грамдзкага Цэнтру інж. Міхась Бахар адчыніў святочную Акадэмію ды пазнаёміў гасцей

— амэрыканцаў з сутнасцю і значэннем 25 Сакавіка.

Вельмі зъмястоўны рэфэрат прачытаў старшыня Канграсовага Камітэту Расыціслаў Завістовіч.

Мэр Сайт Рывэру А. Бразно прачытаў "Проклямэйшэн". Прамаўлялі два "каўнусул-мэны""". Міхась Бахар прачытаў надасланыя прывітаньні ад беларускіх грамадзкіх арганізацый і ад першага старшыні Канграсовага Камітэту доктара М. Шчорса.

У мастакай частцы выступілі паэты: Міхась Кавыль, Янка Золак і Вілачка. Царкоўны хор пад кірауніцтвам рэгента Аўгена Скаўронскага мілагучна праспіяваў "Магутны Божа" і чатыры папулярныя песні.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

На гэтым хор зьбіраўся съпіваць беларускі гымн, але Міхась Бахар сказаў пачакаць. Доўга чакаць не давялося,, бо на сцену выйшлі: кампазытар Аўгэн Магаліф і Аўгэн Скаўронскі і пацешылі прысутных песьнямі: "О, Нёман...", "Купалінка, купалінка" і "Съпівае Данчык". Съпіваў Аўгэн Скаўронскі, а на мадэрнізаваных цымбалах іграў Аўгэн Магаліф. Атрымаўся вельмі ўдалы, калі так можна сказаць, дуэт. Харысты ізноў зьбліліся съпіваць "Мы выйдзем шчыльнымі радамі", але неспадзянка ў залю зайшлі сладкія беларускія "салаяў" — Валянтына, Алесь і Олењка Казакі. Пад крыкі і воплескі прысутных яны, па просьбе Міхася Бахара, прыйшлі праз залю і апынуліся на сцене. Алесь ія меў з сабою акардыён, дык прысутны ў залі Іван Альхоўскі прапанаваў яму свой баян. І паліліся задушэўныя лірычныя і жартавулівыя народныя песьні. Асабліва брала за сэрца песьня "Краіна вазёраў" і "Пташачка маленькая, якую праспіявала малая Оля. Паслья пачаўся пачастунак. Аднаголосна была прынята "Рэзалиюцыя".

РЭЗАЛЮЦЫЯ прысутных на святкаваньні 73-х угодкаў абвешчаныя незалежнасці БНР.

Запазнаныя з фактычным становішчам Беларускага Народу ў БССР пастанавілі:

1. Пратэстуем супроць дзікае русыфікацыі на палітыкі ў БССР.

2. Выказываем зьдзіўленыне і глыбокае абурэнніе супроць рэкламаванай нядайна савецкімі ўладамі гэтак званае амнэстыі, каторая пашыраецца толькі на крымінальныя праступленыі тых, хто вымардаваў тысячы ня-вінных сыноў і дачок Беларускага Народу,

нядайна знайдзеныя косыці каторых спачываюць у Курапатах ды іншых мясцох БССР.

3. Мы дамагаемся суворага пакараньня гэтих забойцаў.

4. Мы пратэстуем супраць выключэння з амнестыі тых, хто ў нялюдзкіх умовах нямецкай акупацыі стараліся адукаваць беларускіх дзяцей, пашырыць беларускую культуру, нясьці матэр'яльную й маральную дапамогу бяздомным, галодным і хворым.

5. Мы дамагаемся дзяржаўнасці беларускай мовы не на паперы, але ў штодзённым жыцці.

6. Мы дамагаемся, каб у г. зв. сувэрэннай беларускай рэспубліцы, школьніцтва ад па-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

35

чатковага да вышэйшага ўлучна вялося ў беларускай мове, а ня было, як яно ёсьць сёньня, зарадздзем асымляцыі.

7. Мы дамагаемся, каб цэрквы, касыцёлы і г. д. служылі беларускаму народу, а не ягоным ворагам.

8. Жадаем сапраўды вольнай прэсы, радыё

і тэлявізіі.

9. Мы дамагаемся дэмакратызацыі жыцця ў БССР з вольнымі, некантраліванымі выбарамі дзяржаўных і муніципальных устаноў. 24 сакавік 1991 год.

Саўт Рывэр, Н. Дж.

Святкавальны Камітэт

КАНЦЭРТ С ЯРЖУКА — ВОЮША

28 кастрычніка 1990 г. ў залі Грамадзікага Цэнтра пры царкве імя сьв. Еўфрасініі Полацкай у Саўт Рывэрэ сабралася шмат беларусаў на канцэрт вядомага ў Беларусі барда Сяржука-Воюша.

Арганізавалі канцэрт БАЗА і Кангрэсавы Камітэт.

Вёў канцэрт рэдактар “Беларуса” Янка Запруднік.

Распачаўся канцэрт паказам фільма пра грамадzkую завіруху ў Менску. Вядомы слáуны Данчык Андрусышын непадражальна праспъяваў некалькі песніяў, акампануючы сябе на гітары.

Сяржук-Воюш, як і належыцца барду, дэкламаваў свае вершы, съпяваў рэчыгатывам свае песні доўгі час, аж пакуль не замяніў яго Аўген Магаліф, які, экампануючы сябе на піяніне, праспъяваў некалькі песніяў свае кампазыцыі.

Пасля ізноў удала съпяваў патрыятычныя песні Сяржук-Воюш.

У канцэрце прымаў удзел танцавальны ансамбль “Васілёк”.

Была разыграна латарэя. А на завяршэнні — пачастунак.

НА ВЫДАВЕЦКАИ НІВЕ

Інжынер Іван Касяк — “Гісторыя Беларусі” (у ангельскай мове), цана 25 даляраў.

Беларускі Інстытут навукі і мастацтва (Нью Ёрк) выдаў выбраныя творы Міхася Кавыля — “Міжагнёўе”.

АХВЯРЫ НА “БЕЛАРУСКУЮ ДУМКУ”

У. Т.	\$100.00
Юрка Кіпель, М. Д.	\$75.00
Браніслаў Даніловіч	\$50.00
А. Тэлеш	\$40.00
М. Тулейка	\$20.00
К. В.	\$20.00
А. Протас	\$20.00
Л. Гутырчык	\$20.00
Ж. Наумчык	\$20.00
Э. Пітушка	\$10.00
В. Стайпецкі	\$10.00
П. Зыбайла	\$10.00
П. Мельяновіч	\$10.00
Ю. Андрусышын	\$10.00
А. Ерамёнак	\$10.00
Я. Юхнавец	\$10.00
П. Грыгалчык	\$10.00
Н. Вайцяхоўскі	\$10.00
М. Палюховіч	\$10.00
М. Сенька	\$131.00
В. Дзеркач	\$5.00
Л. Літаровіч	\$5.00
П. Гуз	100.00 аўстр. дал. 20.00 англ. чунт.
Ю. Хахолка	20.00 англ. фунт.
В. Сідарэвіч	20.00 англ. фунт.
В. Ермалінскі	20.00 англ. фунт.
А. Гатковіч	10.00 англ. фунт.
Е. Мацкевіч	10.00 англ. фунт.
П. Грыгалчык	5.00 англ. фунт.

Усім ахвярадаўцам — шчырае дзякую!

СВ. ПАМ. УЛ. ШУЛЬЖЫЦКІ

31 сакавіка 1991 году ў горадзе Нью Брансвік, Н. Дж., пасъля кароткай хваробы, паммёр сьв. п. Ўладыслаў Шульжыцкі. Нябошчык нарадзіўся 5 сінення 1917 г. ў вёскі Шутавічы, каля Маладэчна. Быў актыўным беларусам. Співаў у царкоўных і сівецкіх хорах. Пакінуў у смутку і жалобе жонку Аленю, сына Аляксандра і дачок — сябровак беларускага танцевальнага гуртка “Васілёк” — Уршулю і Таню. Вечная яму памяць!

З ІМЕСТ

72-я ўгодкі 25-га Сакавіка — Р. Завістовіг	1
Рэзалюцыя	4
Ліст у ЦК кампартыі	5
Пастанова Польскага Сенату	5
19-я Сустрэча Беларусаў... — М. Панёманскі	6
У абарону праўды — В. Цярпіцкі	7
I на чужыне помніў Беларусь — Я. Золак	9
Вершы — Лявон Слуганін	9
Памылкі друку ў вершах Л. С. (Б. Д. №35)	12
“Жыцьцё” — П. Грэйгальгык (верш)	12
“Ціхі стаў” — Я. Золак (аповесьць)	13
“Зьдзічалае рэха вясны — А. Хатэнка	16
“Із агню ды ў полымя” — М. Кавыль	20
Мой побыт на Беларусі — А. Гатковіг	24
Верш — Н. Арутымовіг	28
Праступны выбрык Ватыканы	28
Парастыкі Галоснасці	29
Ансамбль “Жывіца” ў Саўт Рывэрэ	29
3 маяго Юбілійнага вечара — М. Кавыль	30
Сьв. Пам. Ж. Цярпіцкая	31
Хроніка	32
Канцэрт Сяржука - Воюша	35
На выдавецкай ніве	35
Ахвяры на “Беларускую Думку”	35

*Рэдакцыйная Калегія: М. Бахар, Ул. Брылеўскі, А. Даніловіч,
а. протапр. С. Коўш, В. Цярпіцкі і М. Кавыль (Галоўны Рэдактар)*

*Адрас Рэдакцыі: “Byelorussian Thought” Whitehead Ave., P.O. Box 26
South River, New Jersey, 08882 USA*

*Выдаец: — Беларускае Выдавецкае Таварыства: І. Шчорс —
старшыня, М. Сенька — сакратар, М. Палюховіч — скарbnік.*